

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

**ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΙΜΠΡΕΣΙΟΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ
ΕΞΠΡΕΣΙΟΝΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΣΤΗΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ.**

**THE TEACHING APPROACH OF IMPRESSIONISM AND
EXPRESSIONISM IN THE SCHOOL ENVIRONMENT AND IN THE
EDUCATIONAL PROCESS.**

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: Σαμαρά Αικατερίνη

ΑΕΜ: 4297

ΕΠΟΠΤΗΣ: Ταμουτσέλης Νικόλαος

Β' ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΤΗΣ: Ντίνας Κωνσταντίνος

Περιεχόμενα

Περίληψη	4
Abstract.....	4
Λέξεις / φράσεις κλειδιά:	5
Εισαγωγή.....	5
Κεφάλαιο 1	7
1.1 Ιμπρεσιονισμός - Ορισμός	7
1.1.1 Ιμπρεσιονισμός - Ιστορική αναδρομή.....	7
1.1.2 Χαρακτηριστικά του Ιμπρεσιονισμού.....	9
1.1.3 Θέματα του ιμπρεσιονισμού	10
1.1.4 Εκπρόσωποι του Ιμπρεσιονισμού και τα έργα τους.....	12
1.2 Εξπρεσιονισμός - Ορισμός	22
1.2.2 Ιστορική αναδρομή εξπρεσιονισμού.....	22
Χαρακτηριστικά εξπρεσιονισμού.....	25
Θέματα εξπρεσιονισμού	26
1.2.4 Εκπρόσωποι του Εξπρεσιονισμού	26
Κεφάλαιο 2	37
Εικαστικές τέχνες	37
2.1 Η εικαστική αγωγή στην προσχολική εκπαίδευση.....	37
2.1.2 Φυσιογνωμία και σκοπός του νηπιαγωγείου μέσα από το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών.....	37
2.1.3 Περιεχόμενο και θεματικά πεδία	38
2.1.4 Στόχοι και δεξιότητες μέσα από την διδακτική ενότητα της τέχνης στο νηπιαγωγείο.....	39
2.1.5 Οι βασικές αρχές του Διαθεματικού ενιαίου προγράμματος σπουδών για το νηπιαγωγείο (ΔΕΠΠΣ).....	40
3.1 Προτεινόμενες δραστηριότητες Ιμπρεσιονισμού για το νηπιαγωγείο.....	41
3.1.1 1η Δραστηριότητα	41
3.1.2 2η Δραστηριότητα:	43
3.1.3 3η Δραστηριότητα:.....	48
3.1.4 Προτεινόμενες δραστηριότητες Εξπρεσιονισμού για το νηπιαγωγείο.....	59
3.1.4 1η Δραστηριότητα	59
3.1.5 2η Δραστηριότητα.....	63
3.1.6 3η Δραστηριότητα.....	71
3.1.7 Αναμενόμενα αποτελέσματα	76

Κεφάλαιο 4	77
4.1.1 Περιγραφή δικών μου καλλιτεχνικών έργων των κινημάτων του ιμπρεσιονισμού και εξπρεσιονισμού	77
4.1.2 Καλλιτεχνικό έργο.....	78
4.1.3 Καλλιτεχνικό έργο του Εξπρεσιονισμού	85
4.1.4 Συμπεράσματα - Επίλογος	90
4.1.5 Βιβλιογραφία.....	91
4.1.6 Ηλεκτρονικές πηγές:.....	91

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της πτυχιακής μου εργασίας, αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες σε όλους όσους συνέβαλαν στην πραγματοποίηση αυτού του έργου. Πρώτα απ' όλα, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κ. Νίκο Ταμουτσέλη, για την πολύτιμη καθοδήγηση, τις χρήσιμες συμβουλές και την αμέριστη υποστήριξή του καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνάς μου. Η γνώση και η εμπειρία του αποτέλεσαν θεμέλιο για την ολοκλήρωση αυτής της εργασίας, στηρίζοντάς μου σε κάθε βήμα. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους καθηγητές του τμήματός μου για τις γνώσεις και την εκπαίδευση που μου παρείχαν κατά τη διάρκεια των σπουδών μου. Ιδιαίτερα ευχαριστώ τον κ. Κωνσταντίνο Ντίνα, για την ενθάρρυνση και τις επικοινωνητικές παρατηρήσεις του. Επίσης, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στους συμφοιτητές και φίλους μου για τη συνεργασία και την υποστήριξή τους. Οι συζητήσεις και η ανταλλαγή απόψεων μαζί τους ήταν πολύτιμες για την εξέλιξη της σκέψης μου και τη βελτίωση της εργασίας μου. Ιδιαίτερες ευχαριστίες αξίζουν στην οικογένειά μου για την ατελείωτη αγάπη, την υπομονή και την ενθάρρυνση που μου παρείχαν καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου. Χωρίς την ηθική και υλική υποστήριξή τους, η ολοκλήρωση αυτής της εργασίας δεν θα ήταν δυνατή. Τέλος, ευχαριστώ όλους εκείνους που με οποιονδήποτε τρόπο συνέβαλαν στην πραγματοποίηση αυτής της εργασίας. Οι προσπάθειες και η βοήθειά σας δεν θα ξεχαστούν ποτέ.

Περίληψη

Η παρούσα πτυχιακή εργασία εξετάζει την διδακτική προσέγγιση των καλλιτεχνικών κινήματων του ιμπρεσιονισμού και εξπρεσιονισμού στην προσχολική εκπαίδευση. Εστιάζει στην σημασία της ενσωμάτωσης αυτών των καλλιτεχνικών ρευμάτων, στο αναλυτικό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου και στις εκπαιδευτικές πρακτικές που μπορούν να ενισχύσουν την αισθητική και την δημιουργική ανάπτυξη των παιδιών. Γίνεται αναφορά και ιστορική αναδρομή στον 19ο αιώνα και 20ο αιώνα, την περίοδο δηλαδή, που γεννήθηκαν τα δυο αυτά καλλιτεχνικά κινήματα. Ο ιμπρεσιονισμός αναπτύχθηκε στο Παρίσι τη δεκαετία του 1860. Αρχικά, καλλιεργήθηκε στο χώρο της ζωγραφικής, ωστόσο επηρέασε τόσο την λογοτεχνία, όσο και την μουσική. Ο εξπρεσιονισμός είναι η καλλιτεχνική τάση που εμφανίζεται στις αρχές του 20ου αιώνα και αναδύθηκε ταυτόχρονα σε πολλές πόλεις της Γερμανίας και αργότερα σε όλη την Ευρώπη. Ο κόσμος γνωρίζει πλέον την Μοντέρνα τέχνη την « γέννηση» του ιμπρεσιονισμού και εξπρεσιονισμού παρά τις κοινωνικές συνθήκες της εποχής. Η μεταφορά αυτών των εντυπώσεων και των εκδηλώσεων του κλίματος της εποχής, η γνωριμία των παιδιών με τα δυο αυτά κινήματα μέσα από δραστηριότητες, στο σχολικό περιβάλλον, έχουν ως κύριο σκοπό την απόκτηση βαθύτερης κατανόησης για τον κόσμο της τέχνης της ζωγραφικής, της χρήσης των υλικών, και των μεθόδων λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες των μαθητών προσχολικής ηλικίας.

Abstract

This thesis examines the didactic approach of the artistic movements of impressionism and expressionism in preschool education. It focuses on the importance of integrating these artistic currents into the kindergarten curriculum and educational practices that can enhance children's aesthetic and creative development. Reference is also made to the 19th and 20th centuries, the period in which these two artistic movements were born. Impressionism developed in Paris in the 1860s. Initially, it was cultivated in the field of painting, but it influenced both literature and music. Expressionism is the artistic trend that appeared at the beginning of the 20th century and emerged simultaneously in many cities in Germany and later throughout Europe. The world now knows Modern art, the "birth" of impressionism and expressionism despite the social conditions of the time. The children's acquaintance with these two movements through activities are aimed at gaining a deeper understanding of the world of the art of painting, taking into account the needs and peculiarities of preschool students.

Λέξεις / φράσεις κλειδιά:

Καλλιτεχνικά κινήματα, Ιμπρεσιονισμός, Εξπρεσιονισμός, Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (ΑΠΣ), Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών (ΔΠΠΣ), προτεινόμενες εκπαιδευτικές δραστηριότητες, καλλιτεχνικά έργα

Εισαγωγή

Το Εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας μας αναγνωρίζοντας το σημαντικό ρόλο που έχουν οι εικαστικές τέχνες, έχει ενσωματώσει την καλλιτεχνική εκπαίδευση και συγκεκριμένα το θεματικό πεδίο <<Τέχνες>> στο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών για το νηπιαγωγείο αλλά και όχι μόνο. Αυτή η αναγνώριση αποτελεί ένα βήμα προς την καλλιέργεια ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων, οπότε η τέχνη ως αναπόσπαστο μέρος της εκπαίδευσης εμπνέει και διαμορφώνει τους μαθητές. Επιπλέον, η τέχνη μέσα από δραστηριότητες προσφέρει όλα εκείνα τα εφόδια στο νήπιο που θα το βοηθήσουν να αποκτήσει αισθητική εμπειρία, ομαλή και ολόπλευρη ανάπτυξη, έτσι ώστε να ενταχθεί στο κοινωνικό σύνολο. Στη συγκεκριμένη εργασία επέλεξα να παρουσιάσω το κίνημα του Ιμπρεσιονισμού και Εξπρεσιονισμού, εξου και ο τίτλος της εργασίας << Η διδακτική προσέγγιση του Ιμπρεσιονισμού και Εξπρεσιονισμού στο σχολικό περιβάλλον και στην εκπαιδευτική διαδικασία>>. Αναλυτικότερα στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται η παρουσίαση και γνωριμία με τα δύο ισχυρά καλλιτεχνικά κινήματα του Ιμπρεσιονισμού και Εξπρεσιονισμού μέσω της βιβλιογραφικής επισκόπησης. Επίσης, σε αυτό το κεφάλαιο αναφέρονται τα χαρακτηριστικά, οι εκπρόσωποι των κινήματων και οι κεντρικοί θεματικοί άξονες του κάθε κινήματος, καθώς και κάποια ενδεικτικά έργα των εκπροσώπων τους. Μέσα από αυτή την ανάλυση επιδιώκεται να δοθεί μια ολοκληρωμένη εικόνα των δύο αυτών σημαντικών ρευμάτων, τα οποία άφησαν ανεξίτηλο αποτύπωμα στην ιστορία της τέχνης. Το δεύτερο κεφάλαιο απαρτίζεται από αναφορές στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (Α.Π.Σ), συγκεκριμένα στη φυσιογνωμία και στο σκοπό του νηπιαγωγείου, στα θεματικά πεδία, στους στόχους και τις δεξιότητες μέσα από την διδακτική ενότητα της τέχνης στο νηπιαγωγείο. Επιπλέον, κλείνοντας το δεύτερο κεφάλαιο αναφερόμαστε και στις βασικές αρχές του Διαθεματικού Ενιαίου Προγράμματος Σπουδών για το νηπιαγωγείο (Δ.Ε.Π.Σ). Συνεχίζοντας στο τρίτο κεφάλαιο προτείνουμε εκπαιδευτικές δραστηριότητες που είναι κατά την γνώμη μου κατάλληλες, ώστε να ενταχθούν στο σχολικό περιβάλλον, σχεδιασμένες με γνώμονα το ηλικιακό, γνωστικό και το μαθησιακό επίπεδο των μαθητών. Συγκεκριμένα για να προσεγγίσουμε διδακτικά το κίνημα του Ιμπρεσιονισμού παρουσιάζουμε τρεις δραστηριότητες : Πρώτος σταθμός είναι

το έργο του Camille Pissaro <<Φθινοπωρινές λεύκες >>. Δεύτερος σταθμός είναι το έργο του Edgar Degas <<Μπαλαρίνες στην μπάρα>> και τρίτος σταθμός είναι ο Claude Monet <<Η λίμνη με τα νούφαρα>>. Στο κίνημα του Εξπρεσιονισμού η πρώτη δραστηριότητα είναι εμπνευσμένη από τον πίνακα του Edward Munch <<Η κραυγή>>, στη δεύτερη δραστηριότητα ο καλλιτέχνης Vassily Kandinsky <<Ομόκεντροι κύκλοι >> και τέλος η τρίτη δραστηριότητα Paul Klee <<Σενέκιος>>. Στο τέλος αυτού του κεφαλαίου παρουσιάζονται τα αναμενόμενα αποτέλεσμα που θα προκύψουν από την διεξαγωγή των παραπάνω προτεινόμενων δραστηριοτήτων, καθώς και τα γενικά συμπεράσματα της εργασίας. Επιπλέον, κλείνοντας με μεγάλη χαρά θα σας παρουσιάσω τα δικά μου καλλιτεχνικά έργα εμπνευσμένα από τα κινήματα του Ιμπρεσιονισμού και Εξπρεσιονισμού. Αυτές οι δημιουργίες αντικατροπτίζουν την προσπάθεια μου να υποτυπώσω την ομορφιά του φωτός και της φύσης μέσα από την αισθητική του ιμπρεσιονισμού, καθώς και την ένταση, τα βαθιά συναισθήματα που χαρακτηρίζουν τον εξπρεσιονισμό. Μετά από την χρήση έντονων χρωμάτων και πειραματισμούς με διάφορες τεχνικές, φιλοδοξώ να μεταφέρω τις προσωπικές μου εντυπώσεις και τα δικά μου συναισθήματα πάνω στον καμβά. Ελπίζω τα καλλιτεχνικά έργα μου να σας ταξιδέψουν αλλά και να σας εμπνεύσουν όπως με εμπνέουν και εμένα οι μεγάλοι ζωγράφοι αυτών των δύο κινήματων.

Κεφάλαιο 1

1.1 Ιμπρεσιονισμός - Ορισμός

Ο ιμπρεσιονισμός είναι ένα καλλιτεχνικό ρεύμα που αναπτύχθηκε στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα. Αν και αρχικά καλλιεργήθηκε στο χώρο της ζωγραφικής επηρέασε τόσο την λογοτεχνία όσο και την μουσική. Κύριο χαρακτηριστικό του ιμπρεσιονισμού είναι τα ζωντανά χρώματα (κυρίως με τη χρήση των βασικών χρωμάτων), οι συνθέσεις σε εξωτερικούς χώρους, συχνά υπό ασυνήθιστες οπτικές γωνίες, αλλά και η έμφαση στην αναπαράσταση του φωτός. Θεωρείται το πρώτο ουσιαστικά μοντέρνο κίνημα στην ζωγραφική καθώς αποτελεί την πρώτη σημαντική ρήξη με τις παραδοσιακές αρχές της δυτικής τέχνης όπως είχαν καθιερωθεί από την Αναγέννηση και μετά. Ο όρος Ιμπρεσιονισμός προήλθε από τον πίνακα του Μονέ με τίτλο <<Impression Soleil levant>>, (Εντύπωση: Ανατολή). Οι Ιμπρεσιονιστές επιδίωξαν να αποτυπώσουν την αίσθηση της στιγμής, το φως, το χρώμα όπως τα αντιλαμβάνονται, άμεσα απορρίπτοντας τους αυστηρούς κανόνες της ακαδημαϊκής σχολής, αλλά ταυτόχρονα απέρριπταν και τον ρομαντισμό, ο οποίος εστίαζε σε υπερβολικό βαθμό στο συναίσθημα.

1.1.1 Ιμπρεσιονισμός - Ιστορική αναδρομή

Το ιμπρεσιονιστικό κίνημα κάνοντας μία ιστορική αναδρομή τοποθετείται γύρω στο 1860 και το 1870, στην Γαλλία και συγκεκριμένα στο Παρίσι. Εκείνη τη δεκαετία το κίνημα άρχισε να διαμορφώνεται και βρισκόταν μπορούμε να πούμε στην προπαρασκευαστική του φάση. Η αρχή του ιμπρεσιονισμού ξεκινά το 1870, όπου θα επικρατήσει για περίπου μια δεκαετία, ανοίγοντας το δρόμο προς την μοντέρνα καλλιτεχνική έρευνα και γκρεμίζοντας οριστικά τις γέφυρες με το παρελθόν. Την ίδια χρονική περίοδο το 1870 ο αυτοκράτορας της Γαλλίας, ο Ναπολέων Α΄, παίρνει την βεβιασμένη απόφαση να κηρύξει τον πόλεμο με την Πρωσία, ωστόσο η Γαλλία δεν είχε προετοιμαστεί και έτσι διανύει μια δραματική και αιματηρή περίοδο. Τα αποτελέσματα αυτής της περιόδου είναι η πολιορκία της Γαλλίας από τον Πρωσικό στρατό. Σε όλη αυτή την κατάσταση πολλοί είναι οι καλλιτέχνες που εμπλέκονται, φυλακίζονται αλλά και εξορίζονται. (ArtBook. Έκδοση Ημερήσια Α.Ε.Ε. (2006). Ιμπρεσιονιστές, σελ28) Τυπικά το κίνημα του ιμπρεσιονισμού εμφανίστηκε για πρώτη φορά στο κοινό το 1874 όταν ο Ντεγκά οργάνωσε στο στούντιο του φωτογράφου Ναντάρ την πρώτη έκθεση των ιμπρεσιονιστών. Αφού δεν επιτρεπόταν η έκθεση των έργων τους στο σαλόνι λόγω του ότι δεν ακολουθούσαν τις ακαδημαϊκές υποδείξεις έπρεπε να βρουν άλλους εναλλακτικούς χώρους έκθεσης, όπως το συγκεκριμένο στούντιο του Ναντάρ. Ο Όρος ιμπρεσιονισμός καθιερώθηκε μετά το ελληνικό σχόλιο κάποιου κρητικού για έναν πίνακα του Μονέ με τίτλο: "Impression soleil leant" (« εντύπωση: ανατέλλων ήλιος »), αλλά υιοθετήθηκε από τους καλλιτέχνες σχεδόν σαν πρόκληση στις επόμενες εκθέσεις. (Τζούλιο Κάρλο Αργκάν. (2006). Η Μοντέρνα Τέχνη, σελ 82) Ο ιμπρεσιονισμός θεωρείται ότι ξεκίνησε ουσιαστικά από τρεις μαθητές και φίλους που σπούδαζαν στη σχολή του ακαδημαϊκού ζωγράφου Σαρλ Γκλερ. Ο Κωντ Μονέ, ήταν αυτός που με το επαναστατικό του πνεύμα παρέσυρε και έπεισε τους συμμαθητές του Ογκυστ Ρενουάρ, Άλφρεντ Σίσλεϋ και το

Φρεντερίκ Μπαζίκ να τον ακολουθήσουν στις εξοχές του Παρισιού έτσι ώστε να αντιγράψουν την φύση στο ύπαιθρο. Αυτή την ομάδα ακολούθησαν κι άλλοι καλλιτέχνες της εποχής σταδιακά όπως ο Εντουάρ Μανέ και ο Έντγκαρ Ντεγκά. (ArtBook. Έκδοση Ημερήσια Α.Ε.Ε. (2006). Ιμπρεσιονιστές, σελ 18). Οι ζωγράφοι της νέας αυτής ομάδας, οι ιμπρεσιονιστές εφάρμοζαν τις καινοφανείς αρχές τους όχι μόνο στην τοπιογραφία αλλά και σε καθημερινές σκηνές, στιγμές από την σύγχρονη αστική ζωή, αλλά και στιγμιότυπα από τη φύση. Αυτή η προσέγγιση έφερε σε σύγκρουση τους τεχνοκρίτες με τους ιμπρεσιονιστές λόγω αυτής της νέας τεχνικής τους, δηλαδή οι γρήγορες ακανόνιστες πινελιές, η χρήση φωτεινών χρωμάτων. Επιπλέον οι τεχνοκρίτες αποδοκίμαζαν και τα θέματα που επέλεγαν να ζωγραφίσουν οι ιμπρεσιονιστές. Έτσι λοιπόν μπορούμε να καταλάβουμε την έντονη αντίδραση των κριτικών της τέχνης, αλλά και την αντίδραση του κοινού οι οποίοι καλούνται να δουν κάτι διαφορετικό. Οι Ιμπρεσιονιστές πίστευαν πως το ανθρώπινο μάτι είναι ένα υπέροχο όργανο και αντιλαμβάνεται την πραγματικότητα ως χρώμα και φως, κι αν του δώσεις το σωστό ερέθισμα συμπληρώνει ολόκληρη τη μορφή που γνωρίζει πως υπάρχει, αρκεί να ξέρουμε πως να κοιτάξουμε αυτά τα έργα. Πέρασε κάμποσος καιρός προτού μάθει το κοινό ότι για να εκτιμήσει κανείς έναν ιμπρεσιονιστικό πίνακα έπρεπε να τον βλέπει από μακριά και έτσι να χαρεί είναι θαύμα. Αυτός ήταν και ο πραγματικός στόχος των ιμπρεσιονιστών, να κατορθώσουν αυτό το θαύμα, δηλαδή να μεταθέσουν την εικαστική εμπειρία από το ζωγράφο στον θεατή. Η αίσθηση της καινούργιας ελευθερίας και της δύναμης που είχαν αυτοί οι καλλιτέχνες θα τους αποζημίωνε για τους χλευασμούς και την εχθρότητα που συναντούσαν. (Ε.Η. COMBRICH 2005, Το Χρονικό Της Τέχνης, σελ 522). Καθώς κοιτάζουμε τον αγώνα τους μέσα από το πέρασμα του χρόνου θα λέγαμε πως είναι ίσως λιγότερο εκπληκτικό πως οι απόψεις αυτών των νέων καλλιτεχνών βρήκαν αντίσταση παρά το γεγονός πως έγιναν τόσο γρήγορα αποδέκτες. Αγwonίστηκαν σκληρά και ο θρίαμβος του ιμπρεσιονισμού υπήρξε απόλυτος. Ο αγώνας τους έγινε ο αγαπημένος μου μύθος όλων των πρωτοπόρων της τέχνης. Από μία άποψη αυτή η διαβόητη αποτυχία είναι τόσο σημαντική στην ιστορία της τέχνης όσο και η τελική νίκη του ιμπρεσιονισμού. (Ε.Η. COMBRICH 2005, Το Χρονικό της Τέχνης, σελ 523). Σε αυτή την τόσο γρήγορη και απόλυτη νίκη, δύο ήταν οι σύμμαχοι που βοήθησαν τους ανθρώπους του 19ου αιώνα να δουν τον κόσμο με διαφορετική ματιά. Ο ένας από αυτούς τους συμμάχους ήταν η φωτογραφία, που στα πρώτα της βήματα χρησιμοποιήθηκε κυρίως για πορτραίτα. Συγκεκριμένα η φορητή φωτογραφική μηχανή αλλά και η δυνατότητα της γρήγορης στιγμιαίας φωτογραφίας εμφανίστηκε τον ίδιο καιρό που το κοινό γνώρισε τον Ιμπρεσιονισμό. Έτσι αυτό είχε ως αποτέλεσμα, οι καλλιτέχνες να αναγκάζονται προοδευτικά να διερευνήσουν χώρους που δεν ήταν δυνατό να τους ακολουθήσει η φωτογραφία. Στην πραγματικότητα μοντέρνα τέχνη δεν θα ήταν αυτό που είναι δίχως την ώθηση της φωτογραφίας, παρά την αρχική καχυποψία και την αντιμετώπιση της ως αντίπαλος των ζωγράφων. (Ε.Η. COMBRICH 2005, Το Χρονικό της Τέχνης, σελ 525). Ο δεύτερος σύμμαχος των ιμπρεσιονιστών στην περιπέτεια αναζήτησης νέων θεμάτων και νέων χρωματικών συνδυασμών ήταν ο Ιαπωνικός πολιτισμός, που εμφανίστηκε στην γαλλική επικράτεια γύρω στο 1850. Οι συλλέκτες της εποχής δείχνουν μεγάλο ενδιαφέρον στα γιαπωνέζικα έγχρωμα χαρακτικά, όπως και οι καλλιτέχνες. Για παράδειγμα ο Μανέ ο οποίος θαύμαζε την ομορφιά των χαρακτικών και άρχισε να τα συλλέγει με πάθος. Βρήκαν σε αυτά μια παράδοση που παρέμεινε γνήσια χωρίς να την παραμορφώνουν οι ακαδημαϊκοί κανόνες και τα κλισέ που οι ίδιοι προσπάθησαν να αποβάλουν. (Ε.Η. COMBRICH 2005, Το Χρονικό της Τέχνης). Το 1878 -1879

μπορούμε να την χαρακτηρίσουμε ως την περίοδο της κρίσης και αυτό γιατί αρχίζει η διάσπαση της ομάδας των ιμπρεσιονιστών. Ο Κλοντ Μονέ προαναγγέλλει την αποχώρηση του από την καλλιτεχνική ομάδα των Ιμπρεσιονιστών. Είναι χρόνια αποθαρρυντικά γεμάτα στερήσεις, βάσανα και δυσκολίες. Οι εσωτερικές ισορροπίες καταστρέφονται και ο λόγος είναι ότι άρχισαν οι φιλονικίες μεταξύ των φίλων ιμπρεσιονιστών να οξύνονται. Στις αρχές του 20ού αιώνα φτάνει το τέλος του Ιμπρεσιονισμού. Σύντομα θα γεννηθούν πρωτοπορίες που θα παρασύρουν με την καινοτόμο ένταση τους στην παγκόσμια καλλιτεχνική σκηνή. (ArtBook. Έκδοση Ημερήσια Α.Ε.Ε. (2006). Ιμπρεσιονιστές, σελ 108-130). Τέλος αυτό που πρέπει να θυμόμαστε είναι ότι ο ιμπρεσιονισμός ήταν το κίνημα που οδήγησε την τέχνη στην μοντέρνα της μορφή. Και όταν μιλάμε για μοντέρνα τέχνη εννοούμε συνήθως μία τέχνη πρωτοποριακή, η οποία παράγει έργα που διαφέρουν σε σχέση με ότι έχει παρουσιαστεί στο παρελθόν. Γι' αυτό και μερικοί μπορεί να θεωρούν τους ιμπρεσιονιστές τους πρώτους «μοντέρνους καλλιτέχνες», επειδή άφησαν ορισμένους κανόνες ζωγραφικής που δίδασκαν οι ακαδημίες. Μόνο με τους ιμπρεσιονιστές πράγματι είχε επιτευχθεί η απόλυτη κατάκτηση της φύσης: Ότι έβλεπε το μάτι του ζωγράφου μπορούσε να γίνει θέμα πίνακα, και έτσι ο πραγματικός κόσμος σε όλες τις όψεις του έγινε αντικείμενο άξιο μελέτης για τον καλλιτέχνη. (E.H. COMBRICH 2005, Το Χρονικό της Τέχνης, σελ 563).

1.1.2 Χαρακτηριστικά του Ιμπρεσιονισμού

Χαρακτηριστικά ιμπρεσιονισμού: Από την ονομασία του κινήματος του Ιμπρεσιονισμού καταλαβαίνουμε ότι ο καλλιτέχνης προσπαθεί να συλλάβει την οπτική εντύπωση που γεννά μια σκηνή, αντί να επιχειρήσει μια πραγματική αναφορά σε αυτή. Οι Ιμπρεσιονιστές μέσα από τα χαρακτηριστικά της ζωγραφικής τους αναδεικνύουν την μοναδική τους προσέγγιση στην αποτύπωση του κόσμου γύρω τους. Μερικά από αυτά τα χαρακτηριστικά είναι: το παιχνίδι του φωτός, το φως είναι αυτό που έλκει το έντονο ενδιαφέρον των ιμπρεσιονιστών που είναι και το κύριο χαρακτηριστικό τους. Οι καλλιτέχνες αυτής της σχολής επικεντρώνονται στην αποτύπωση της στιγμιαίας εντυπώσεως μέσα από τις μεταβαλλόμενες συνθήκες φωτισμού. Για να δώσουν στα έργα τους την ζωντάνια, την αισιοδοξία και την κίνηση χρησιμοποιούν ζωηρά χρώματα, κυρίως την χρήση βασικών χρωμάτων και χαλαρές πινελιές για να αποδώσουν καλύτερα τις λεπτές διακυμάνσεις του φωτός και της σκιάς. Επίσης ένα ακόμη χαρακτηριστικό τους είναι οι συνθέσεις στο ύπαιθρο, οι ιμπρεσιονιστές συνήθιζαν να ζωγραφίζουν στο ύπαιθρο θέλοντας να συλλάβουν την ομορφιά του κόσμου γύρω τους υπό ασυνήθιστες οπτικές γωνίες όπως φαίνεται μέσα από τα μάτια τους την συγκεκριμένη στιγμή δίνοντας έμφαση στην αναπαράσταση του φωτός και της ατμόσφαιρας. Επίσης, ο ιμπρεσιονισμός στην ζωγραφική χαρακτηρίζεται από κάποιες βασικές τεχνικές, όπως για παράδειγμα σπάνια χρήση του μαύρου χρώματος, παρά μόνο σε περιπτώσεις όπου αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του θέματος. Οι Ιμπρεσιονιστές καλλιτέχνες απέφευγαν το μαύρο χρώμα και επέλεγαν για τις σκιές και τα σκοτεινά σημεία το χρώμα μπλε, το πράσινο και το μωβ. Ένα ακόμη χαρακτηριστικό γνώρισμα της τεχνικής του ιμπρεσιονισμού είναι η απουσία

διαδοχικών επιστρώσεων χρώματος. Επιπλέον, οι ιμπρεσιονιστές ζωγράφιζαν γρήγορα με ελεύθερες πινελιές και με άμεση εφαρμογή του χρώματος στον καμβά, χωρίς να περιμένουν απαραίτητα το χρώμα να στεγνώσει, αποφεύγοντας τις πολυεπίπεδες στρώσεις χρώματος. Τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό είναι ότι οι ιμπρεσιονιστές εγκατέλειψαν την παραδοσιακή γραμμική προοπτική και απέφυγαν την καθαρότητα της φόρμας υιοθετώντας μια πιο αυθόρμητη και ελεύθερη προσέγγιση στην ζωγραφική, δηλαδή απέφυγαν τις αυστηρές γραμμές και την γεωμετρική ακρίβεια, των προηγούμενων εποχών, δημιουργώντας έναν πιο ασαφή και ρευστό τρόπο αποτύπωσης ενός θέματος με πινελιές χαλαρές και αδρές. Για το λόγο αυτό πολλοί κριτικοί της τέχνης των ιμπρεσιονιστών κατηγόρησαν τα έργα τους ως ημιτελή με προφανή ερασιτεχνική ποιότητα. Με αυτές τεχνικές και θεωρητικές καινοτομίες οι ιμπρεσιονιστές κατάφεραν να ανανεώσουν την ζωγραφική και να θέσουν τις βάσεις για την εξέλιξη της μοντέρνας τέχνης.

1.1.3 Θέματα του ιμπρεσιονισμού

Οι ιμπρεσιονιστές εκτός από την επανάσταση και την καινοτομία στην τεχνική τους έφεραν την επανάσταση και στην θεματολογία των έργων τους αμφισβητώντας την ακαδημαϊκή παράδοση. Μέσα από το βιβλίο «ArtBook. Έκδοση Ημερήσια Α.Ε.Ε. (2006). Ιμπρεσιονιστές» αναφέρουμε μερικά από τα θέματα όπως:

- **Η μορφή μέσα στο τοπίο:** Η ζωγραφική στο ύπαιθρο συνθέσεων με ανθρώπους γοήτευε ιδιαίτερα τους ζωγράφους της ιμπρεσιονιστικής ομάδας και στα έργα τους η προσοχή του καλλιτέχνη δεν ήταν πάνω στις μορφές ανθρώπων που απεικόνιζαν, αλλά στο παιχνίδι του φωτός και της σκιάς που αντανακλώνται πάνω στα ρούχα και τα πρόσωπα. Καθιστώντας τις μορφές μέρος του περιβάλλοντος που τις περιστοιχίζει, Κλώντ Μονέ «Γυναίκα με ομπρέλα και παιδί», Ογκίστ Ρενουάρ «Ο περίπατος», «Το νερό και το χιόνι». Επίσης ένα ακόμη χαρακτηριστικό θέμα που παρατηρούμε σε έργα των ιμπρεσιονιστών πάντα σε σχέση με το φως, είναι το νερό και το χιόνι. Και τα δύο αυτά στοιχεία προσέφεραν στους καλλιτέχνες του ιμπρεσιονισμού ενδιαφέροντα ερεθίσματα για την μελέτη των διαθλάσεων του φωτός. Ενδεικτικά είναι τα έργα του Κλώντ Μονέ, όπου έδινε ιδιαίτερη προσοχή στα ατμοσφαιρικά φαινόμενα και δεν έχανε την ευκαιρία να δημιουργεί τοπία με χιόνι σε όλες του τις μορφές σε διαφορετικές ώρες της ημέρας, χρησιμοποιώντας μια περισσότερο σύνθετη χρωματική γκάμα, όπως επίσης και πίνακες στους οποίους κατάφερνε να αποδώσει το κρύο και την σιγαλιά των πάγων καθώς και την θλίψη του αργού λιώσιμου τους. Κλώντ Μονέ « Η Κίσσα», Αλφρεντ Σισλεϋ «Το χιόνι στο Λουβειέν».
- **Η μοντέρνα ζωή:** Επίσης ένα από τα θέματα των ιμπρεσιονιστών ήταν η κοσμική ζωή στα θέατρα, στα καφέ, στα ατελιέ μόδας, συγκεκριμένα δηλαδή την καθημερινότητα της αστικής ζωής μέσα σε μια ατμόσφαιρα ζωηρής και χαρούμενης πλευράς του Παρισιού, παρά τους πολιτικούς και κοινωνικούς προβληματισμούς και των θλιβερών όψεων της ζωής. Χαρακτηριστικά έργα είναι του Έντγκαρ Ντεγκά «Στο καφέ – κονσέρ Λεζ Αμπασαντέρ», Μπέρτ Μοριζό «Ο καθρέφτης».

- **Νεκρή φύση:** Ο Μανέ όριζε την νεκρή φύση ως ακρογωνιαίο λίθο της ζωγραφικής και θεωρούνταν δεξιοτέχνης σε αυτό τον τομέα. Μπορούσε να αποδώσει την απλότητα ενός φρούτου, την ποιότητα μιας φλούδας ή την ελαφρότητα ενός πετάλου με συνθέσεις απλές και ουσιαστικές. Σε αντίθεση με τον Μονέ που δημιουργούσε πλούσιες συνθέσεις με ζωηρά χρώματα.
- **Προσωπογραφία:** Για τους ιμπρεσιονιστές σημαντική ήταν και η προσωπογραφία αν και ήταν λίγοι αυτοί που θα μπορούσαμε να τους εντάξουμε σε αυτό το είδος. Ο πραγματικός δάσκαλος της προσωπογραφίας ήταν ο Έντουαρ Μανέ, ο οποίος απθανάτισε οποιονδήποτε συναντούσε. Για παράδειγμα, καλλιτέχνες, πολιτικούς και κυρίως όμως στεκόταν στις ωραίες γυναίκες. Αναζητούσε την φυσικότητα στα πρόσωπα, τις αυθόρμητες στάσεις που να αποκαλύπτουν την προσωπικότητα τους. Έντουαρ Μανέ « Ο Σολομός», Ένγκαρ Ντεγκά «Γυναίκα με βάζο με χρυσάνθεμα».
- **Οι δρόμοι του Παρισιού:** Ο μεγάλος πρωταγωνιστής τα έργα των ιμπρεσιονιστών, είναι το Παρίσι. Τα κτίρια, οι υποβλητικές του γωνιές και οι δρόμοι της πόλης που έδωσαν το ερέθισμα για την δημιουργία έργων τέχνης. Ο Ρενουάρ και ο Ντεγκά χρησιμοποιούσαν τις εικόνες της πόλης σαν φόντο για περισσότερο πολύπλοκες συνθέσεις. Επίσης, για τον Μονέ, τον Καϊγμπότ και τον Πισαρό ήταν ανεξάντλητη πηγή έμπνευσης. Όπως λοιπόν αναφέρεται στο συγκεκριμένο βιβλίο ο Μονέ θέλοντας να απεικονίσει τις δικές του απόψεις για την πόλη του Παρισιού αναζητούσε ένα σημείο παρατήρησης από ψηλά, όπως όταν ήθελε να απεικονίσει την σημαιοστολισμένη οδό Μοντοργκέιγ βρήκε ένα μπαλκόνι, έτσι ώστε να παρατηρήσει την ζωντανία της γιορτής που γινόταν στο δρόμο από ψηλά. Κλόντ Μονέ « η οδός Μοντοργκέιγ σημαιοστολισμένη », Εντουάρ Μανέ «Η οδός Μονιέ σημαιοστολισμένη».
- **Το γυμνό:** Η παρουσία του γυμνού σε γυναικείες μορφές ήταν ένα θέμα κατεχογήν της ακαδημαϊκής σχολής και η διδασκαλία της βασιζόταν στην μελέτη της ανθρώπινης μορφής και σύμφωνα με τους κλασικούς κανόνες την αντέγραψαν εκ του φυσικού, αλλά την εξιδανίκευσαν σε βάθος. Οι Ιμπρεσιονιστές καλλιτέχνες όπως ο Γκιστάβ Κουρμπέ και ο Εντουάρ Μανέ ήταν οι πρώτοι που θα χρησιμοποιούσαν σαν θέμα το γυμνό, αλλά με τρόπο ρεαλιστικό χωρίς να το εξιδανικεύουν ανατρέποντας έτσι την έννοια και τον τρόπο που αναπαρίστανται το γυμνό σύμφωνα με την ακαδημαϊκή σχολή.
- **Ιπποδρομίες:** Το πάθος του Ναπολέοντα Γ΄ για τις ιπποδρομίες είναι αυτό που θα αυξήσει την δημοτικότητα του και από τον κόσμο της αριστοκρατίας θα μπει στον κόσμο της αστικής τάξης. Οι είσοδος των ιπποδρομιών γύρω στο 1830 στη Γαλλία δεν άφησε αδιάφορους τους καλλιτέχνες του ιμπρεσιονισμού. Άρχισαν να παίρνουν ιδέες για τους πίνακες τους, προσφέροντας ενδιαφέροντα θέματα για τα έργα τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο Ντεγκά, ο οποίος σε πολλά έργα τέχνης του πρωταγωνιστικό ρόλο έχει τις ιπποδρομίες αλλά και το κοσμικό κοινό που την παρακολουθούσε.
-

1.1.4 Εκπρόσωποι του Ιμπρεσιονισμού και τα έργα τους.

•Ο **Edouard Manet**, ήταν από τους πρώτους και πιο σημαντικούς καινοτόμους ζωγράφους που αναδύθηκαν από τον χώρο των δημοσίων εκθέσεων του Παρισιού. Το χαλαρό ύφος ζωγραφικής και μια πιο φωτεινή παλέτα στα έργα του στις αρχές δεκαετίας του 1860 ήταν μερικά από τα χαρακτηριστικά ζωγραφικής του, επίσης άρχισε να εστιάζει σε εικόνες της καθημερινής ζωής, όπως σκηνές σε cafe, ιδιαίτερα δωμάτια και έξω στο δρόμο. Μερικά έργα του Manet είναι: 1.«Ο κύριος και η κυρία Auguste Manet», 2.«Ο Ισπανός τραγουδιστής», 3. «Πρόγευμα στην χλόη», 4 .«Το μπαλκόνι»

Εικόνα 1. Ο κύριος και η κυρία Auguste Manet.

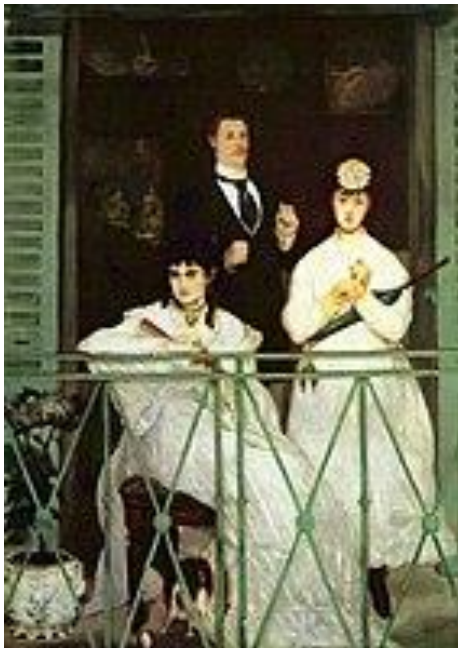

Εικόνα 2. Ο Ισπανός τραγουδιστής, 1860 Νέα Υόρκη, Μητροπολιτικό Μουσείο.

Εικόνα 3. Le Déjeuner sur l'herbe (Πρόγευμα στην χλόη), 1863 Παρίσι, Μουσείο Ορσέ

Εικόνα 4. Το μπαλκόνι, 1869 Παρίσι, Μουσείο Ορσέ

• Ο **Claude Monet**, ίσως ο πιο διάσημος μεταξύ των ιμπρεσιονιστών. Ήταν πασίγνωστος για την μαεστρία του στην απόδοση του φυσικού φωτός στα έργα του, τα οποία ζωγράφιζε σε πολλές διαφορετικές ώρες της ημέρας στην προσπάθειά του να συλλάβει τις μεταβαλλόμενες συνθήκες. Δύο ήταν οι πιο γνωστές τεχνικές που ακολουθούσε ο Monet, η τεχνική υγρό σε υγρό που προκαλούσε περισσότερο μια τρισδιάστατη απόδοση του θέματος παρά μια ρεαλιστική απεικόνιση του. Η δεύτερη τεχνική του Monet, η ζωγραφική σε εξωτερικούς χώρους γνωστή ως ζωγραφική στην ύπαιθρο (plain air) η οποία και ασκήθηκε ευρέως μεταξύ των ιμπρεσιονιστών. Μερικά έργα του Monet είναι: 1. «Γυναίκα με ομπρέλα», 2.«Impressionism sunrise», 3. «Η λίμνη με τα νούφαρα», 4. «Ο κήπος του καλλιτέχνη στο Ζιβερνί ».

Εικόνα 1. Γυναίκα με ομπρέλα, 1875

Εικόνα 2. Impression Sunrise, 1872

Εικόνα 3. Η λίμνη με τα νούφαρα, 1899

Εικόνα 4. Ο κήπος του καλλιτέχνη στο Ζιβερνί, 1900

- Ο **Edgar Degas**, ο οποίος ενδιαφέρονταν λιγότερο για την ζωγραφική στην ύπαιθρο. Ήταν ιδιαίτερα ικανός σχεδιαστής και προσωπογράφος, προτίμησε στα έργα του εσωτερικές σκηνές της σύγχρονης ζωής, όπως ανθρώπους που κάθονται στα καφενεία, μουσικούς σε μια ορχήστρα, χορεύτριες μπαλέτου κατά τη διάρκεια πρόβας και χρησιμοποιούσε πιο σκληρές γραμμές και πιο χοντρές πινελιές. Μερικά έργα του Edward Degas είναι: 1.«Μαθήματα χορού», 2.«Πρόβα μπαλέτου»,3. «Οικογένεια Μπελέλι».

Εικόνα 1. Μαθήματα χορού Musée d'Orsay, Paris, 1876

Εικόνα 2. The Ballet Rehearsal on Stage, 1874

Εικόνα 3. Οικογένεια Μπελέλι, 1858-1867

- Ο **Pierre Auguste Renoir**, ο συγκεκριμένος καλλιτέχνης ήταν γνωστός για την χρήση ζωντανών καθαρών χρωμάτων, απεικόνιζε τις καθημερινές δραστηριότητες ατόμων από τη γειτονιά του στην Μονιμάρτρη και τις κοινωνικές ενασχολήσεις της παρισινής κοινωνίας. Μερικά έργα του είναι: 1. «Χορός στο Μουλέν ντε λα Γκαλέτ», 2. «Λουόμενες», 3. «Οι ομπρέλες».

Εικόνα 1.Χορός στο Μουλέν ντε λα Γκαλέτ, 1876

Εικόνα 2. Λουόμενες, Philadelphia Museum of Art, 1884-1887

Εικόνες 3.Οι ομπρέλες,1881-1886

- Η **Berthe Morisot**, επικεντρώθηκε στην γυναικεία μορφή και την ιδιωτική ζωή των γυναικών στην κοινωνία στα τέλη του 19ου αιώνα. Ήταν η πρώτη γυναίκα που συμμετείχε σε ιμπρεσιονιστική έκθεση. Ζωγράφιζε σε εξωτερικούς χώρους δίνοντας έμφαση στα συναισθηματικά χαρακτηριστικά των θεμάτων, χρησιμοποιώντας φως και χαλαρές πινελιές για να τονίσει την ανθρώπινη μορφή. Ενα έργο της Berthe Morisot είναι: 1.«Η κούνια», 2. Η ανάγνωση.

Εικόνα 1. Η κούνια,1872

Εικόνα 2. Ανάγνωση, 1869-70

- Ο **Alfred Sisley** (1839-1899), ήταν Άγγλος ιμπρεσιονιστής γεννημένος στην Γαλλία και συγκεκριμένα στο Παρίσι. Ο Sisley ως λάτρης της *plein air* (στην ύπαιθρο) ζωγραφικής, ήταν ανάμεσα στην ομάδα καλλιτεχνών που περιλάμβανε τους Monet, Renoir και Pissarro, οι οποίοι αφιερώθηκαν στην απόδοση των μεταβατικών εντυπώσεων του ηλιακού φωτός. Ήταν ένας αληθινός ιμπρεσιονιστής και αφοσιωμένος ζωγράφος τοπίων που ποτέ δεν παρέκλινε από αυτό το ύφος ή τα θέματα του. Η ζωή του υπήρξε δύσκολη και τα έργα του γνώρισαν επιτυχία μετά τον θάνατο του. Ο Sisley είναι κυρίως τοπιογράφος και τα θέματα του είναι τα γνωστά των ιμπρεσιονιστών. Το νερό, ο ουρανός, το χιόνι. Στα τοπία του μια σιλουέτα, ένα σπίτι, ένα καράβι κάνουν αισθητή σχεδόν πάντα την ανθρώπινη παρουσία. Μερικά από τα έργα του Alfred Sisley είναι : 1.<< Ο Σηκουάνας την ημέρα>>, 2.<<Ατραπός με καστανιές στο La Celle –Saint –Cloud>>.

Εικόνα 1. Ο Σηκουάνας την ημέρα, 1877

Εικόνα 2. Ατραπός με καστανιές στο La Celle –Saint –Cloud, 1865

1.2 Εξπρεσιονισμός - Ορισμός

Με τον όρο εξπρεσιονισμό στην ιστορία της τέχνης πολλές φορές χαρακτηρίζουμε το καλλιτεχνικό και λογοτεχνικό έργο που αναπτύχθηκε κυρίως στην Γερμανία την περίοδο του 1910 έως το 1925. Ο εξπρεσιονισμός προέρχεται από το λατινικό όρο *expression*, -onis δηλαδή, έκφραση. Η αλήθεια είναι ότι επειδή ξέρουμε όλοι να εκφραζόμαστε με οτιδήποτε κάνουμε ή ακόμα και όταν παραλείπουμε η λέξη αυτή δεν ήταν ιδιαίτερα επιτυχημένη αλλά έγινε όμως βολική ετικέτα καθώς έτσι φαινόταν ξεκάθαρα η ευκολοθύμητη αντίθεσή τους με τις αξίες των ιμπρεσιονιστών. (Ε.Η. COMBRICH 2005, Το Χρονικό της Τέχνης). Αυτό που καταλαβαίνουμε μέσα από την επισκόπηση μας στην βιβλιογραφία, είναι ότι ο εξπρεσιονισμός πρόκειται για ένα πλατύ κίνημα που δύσκολα μπορεί να περιοριστεί σε έναν και μόνο ορισμό. Η φράση με την οποία πολύ επιτυχημένο μας βοηθά, έτσι ώστε να κατανοήσουμε τον εξπρεσιονισμό είναι ότι αποτελεί μια τέχνη εναντίωσης. (ΜΑΡΙΟ ΝΤΕ ΜΙΚΕΛΙ.(1992). Οι Πρωτοπορίες της Τέχνης του Εικοστού Αιώνα, σελ 73). Ακολούθησαν πολλοί συγγραφείς θέλοντας να προσεγγίσουν τον όρο της τέχνης του εξπρεσιονισμού. Ο Norbert Lynton αναφέρει συγκεκριμένα πως: *Κάθε ανθρώπινη Δραστηριότητα είναι εκφραστική κάθε χειρονομία είναι μια προμελετημένα κουραστική ενέργεια. Κάθε τέχνη είναι εκφραστική κάθε χειρονομία είναι μια προμελετημένα εκφραστική ενέργεια*, εκφράζοντας τον καλλιτέχνη ή τις συνθήκες στις οποίες αυτός δουλεύει αλλά υπάρχουν ορισμένα είδη τέχνης που επιδιώκουν να μας συγκινήσουν μέσω εικαστικών επιλογών, οι οποίες μεταδίδουν ή ίσως και απελευθερώνουν συναισθήματα και συναισθηματικά φορτισμένα μηνύματα. Αυτή τέχνη λέμε ότι είναι εξπρεσιονιστική. (ΝΙΚΟΣ ΣΤΑΓΚΟΣ.(2003). Έννοιες της Μοντέρνας Τέχνης, σελ 47). Στο ευρωπαϊκό φαινόμενο του εξπρεσιονισμού αξίζει να σημειωθεί ότι δεν υπήρξε ποτέ κάποια ενιαία οργανωμένη ομάδα καλλιτεχνών που να αυτοαποκαλούνται Εξπρεσιονιστές, παρά μόνο δύο διακριτές εστίες, γνωστές ως «το γαλλικό κίνημα των Φωβ» (Fouves) και «το γερμανικό κίνημα της γέφυρας» (Die Brücke). Τα δύο αυτά κινήματα αν και είχαν διαφορετικές θεματικές και αισθητικές προσεγγίσεις, συμφωνούσαν στην απόρριψη της αισθητικής και των τεχνικών του ιμπρεσιονισμού επιδιώκοντας νέους τρόπους έκφρασης. (Τζούλιο Κάρλο Αργκάν.(2006). Η Μοντέρνα Τέχνη, σελ 256).

1.2.2 Ιστορική αναδρομή εξπρεσιονισμού

Ο εξπρεσιονισμός ως κίνημα του 20ού αιώνα εμφανίστηκε για πρώτη φορά στη Γαλλία και εκπροσωπήθηκε από τους φοβιστές, (Fauve-θηρίο). Τους φοβιστές αποτέλεσε μια ομάδα Γάλλων ζωγράφων που ήταν μαθητές του Γκυστάβ Μορώ στη σχολή καλών τεχνών του Παρισιού. Ανάμεσα τους οι καλλιτέχνες Αντρέ Ντερεν, Μώρις ντε Βλαμινκ, Ανρι-Εμίλ Ματίς κ.α. Η ονομασία Φωβ – «Τα άγρια θηρία», καθώς και η επίσημη γνωριμία με έργα της καλλιτεχνικής ομάδας των Φωβιστών έγινε το 1905, συγκεκριμένα σε μια έκθεση που έγινε στο Salon d' Automne, αν και ύπαρξη της προϋπήρχε. (ΜΑΡΙΟ ΝΤΕ ΜΙΚΕΛΙ.(1992). Οι πρωτοπορίες της Τέχνης του Εικοστού Αιώνα., σελ 77). Οι φοβιστές είχαν κοινό χαρακτηριστικό γνώρισμα την χρήση φωτεινών καθαρών χρωμάτων και στη συνέχεια προχώρησαν στις πιο τολμηρές συνέπειες. Χαρακτηριστικά τοποθετούσαν έντονα χρώματα, το ένα δίπλα στο άλλο με αποτέλεσμα τις σκληρές αντιθέσεις. Επίσης, δημιουργούσαν τοπιογραφίες στις οποίες τα πράγματα εμφανιζόταν στον καμβά με τέτοιο

τρόπο όπου το χρώμα θριάμβευε και η θέα μιας αθώας ειρηνικής τοπιογραφίας έδινε την θέση της σε ένα ταραγμένο δυναμισμό. (Χανς Γιαφρέ – Έμπερχαρτ Ρότερς. (1984), Η γραφική στον 20ο Αιώνα, σελ 40). Αυτή η χρωματική υπερβολή, δηλαδή η έξαρση του κόκκινου, του κίτρινου, του μπλε, η εκτεταμένη καθαρή κλίμακα του χρώματος όπως η τεχνική της παχιάς πινελιάς που ξεχειλίζει από φως, ανήκουν σε μια εικαστική αναζήτηση που σκοπό είχαν την δημιουργία μίας έντονα επικοινωνιακής τέχνης και πάνω απ' όλα την εκφραστικότητα. (ΜΑΡΙΟ ΝΤΕ ΜΙΚΕΛΙ.(1992). Οι Πρωτοπορίες της Τέχνης του Εικοστού Αιώνα, σελ 81). Θέλοντας να γνωρίσουμε το φαινόμενο του Φωβισμού μέσα από τα καλλιτεχνικά πρόσωπα της εποχής που προαναφέραμε, ο Ανρί Ματίς αν και θεωρείται ως το ηγετικό ταλέντο των φωβιστών και παρόλη την χρωματική έξαρση της παλέτας του μπορούμε να το χαρακτηρίσουμε περισσότερο Ιμπρεσιονιστή ή νέο – Ιμπρεσιονιστή, πάρα Φωβιστικό. Ζωγράφιζε με καθαρά χρώματα, αρμονικά απλωμένα πάνω σε μεγάλα επίπεδα, είχε την αίσθηση του μέτρου, της τάξης και της αρμονίας καθώς και την αίσθηση της ρυθμικής κινήσεις των γραμμών και των επαφών επιφανειών ήταν χαρακτηριστικό της ζωγραφικής του. Ήξερε πώς να συνθέτει έναν πίνακα, όλα ήταν καλοζυγισμένα καταργώντας φαινομενικά την Βαρύτητα των πραγμάτων που δημιουργούσε την εντύπωση ότι όλα είναι Μετέωρα και ελαφρά σε μια ρυθμική αρμονία. (Χανς Γιαφρέ – Έμπερχαρτ Ρότερς. (1984), Η Ζωγραφική στον 20ο Αιώνα). Όσο αναφορά τον Ντεράιν υπήρξε ένας πραγματικός Φωβιστής. Τα χρώματα, έγραψε ο Ντεράιν, είναι για μας « φυσίγγια με μπαρούτι», θέλοντας να τονίσει ότι σε ένα ζωγραφικό πίνακα αυτό που μετράει είναι οι συγκινησιακές εντυπώσεις με την δυνατή εκρηκτικότητα και βιαιότητα. Ενώ ο Ντεράιν είχε μια πιο ήρεμη ιδιοσυγκρασία. Το ίδιο δε συνέβαινε και με τον Βλαμίνκ, ο οποίος όπως και πολλοί καλλιτέχνες της εποχής εκείνης, δηλαδή στα τέλη του 19ου αιώνα δήλωσαν ανοιχτά την συμπάθεια τους προς τον αναρχισμό. Ο Βλαμίνκ ήταν αναρχικός, όχι μόνο συναισθηματικά αλλά και μέσω των πολιτικών πεποιθήσεων που εξέφραζε. Η φιλοδοξία του Βλαμίνκ ήταν να είναι «περιθωριακοί ιδιοφυΐα», «έναν λαϊκό ζωγράφο» και ενώ στην αρχή εκφραζόταν μέσα από τα χρώματα χωρίς δεσμεύσεις, στη συνέχεια ο ατομικισμός του μεταβαλλόταν φτάνοντας σε μισανθρωπισμό. Αυτό το βλέπουμε μέσα από τα έργα του, η παλέτα του εγκατέλειψε τα φωτιστικά χρώματα αντικαταστάνοντας τα με μουντά και σκούρα χρώματα. Μέσα στα θέματα που επιλέγει διακρίνεται ο απεγνωσμένος αναρχοειδής πεσιμισμός του, άθλιες καλύβες, λασπωμένοι δρόμοι από το χιόνι με την εικόνα ενός ανθρακωρύχου. Όλα αυτά που πρέπει να εκφράζει ένας εξπρεσιονιστής. Μπορεί στη Γαλλία να υπήρχαν οι Φωβιστές ως εκφραστές του εξπρεσιονισμού, όμως το κύριο πεδίο άνθησης του εξπρεσιονισμού υπήρξε η σύγχρονη Γερμανία με την ίδρυση μιας καλλιτεχνικής ομάδας τη «Γέφυρα» (Die Brücke), στην Δρέσδη το 1905. Ιδρυτής της ομάδας αυτής ήταν ο Έρνστ Λούντβιχ Κίρχνερ και μαζί του Κάρλ Σμίτ Ρότλουφ, ο Εριχ Χέκελ και ο Μαξ Μπερνστάιν. (Χανς Γιαφρέ – Έμπερχαρτ Ρότερς. (1984), Η Ζωγραφική στον 20ο Αιώνα, σελ 44). Όπως αναφέρει ο Kirchner σε ένα δικό του χρονικό της ομάδας: Εμψυχωμένοι από την πίστη για την πρόοδο εμείς η νέα γενιά δημιουργών και θαυμαστών της τέχνης καλούμε τους νέους σε περισυλλογή επειδή ακριβώς σαν νέοι κουβαλούν μέσα τους το μέλλον, και επιθυμούμε να κατακτήσουμε ελευθερία δράσης και ζωής απέναντι στις παλιές δυνάμεις που είναι τόσο δύσκολο να ξεριζωθούν. Δεχόμαστε όλους εκείνους που άμεσα και ειλικρινά αναπαράγουν την δημιουργική τους ορμή. Αυτή την εποχή στη Γερμανία από κοινωνικής και πολιτικής άποψης, ήταν η χώρα με τις περισσότερες ταραχές. Επίσης αξίζει να αναφέρουμε τις βίαιες μεθόδους που χρησιμοποιούσαν οι ακροδεξιοί και

ακροαριστεροί για την επικράτηση της κυριαρχίας τους, οι καταστροφικοί πόλεμοι, αλλά και τα προβλήματα που δημιουργούσε η ταχύρυθμη εκβιομηχάνιση και ο εξαστισμός-αστικοποίηση. Όσον αφορά τον καλλιτεχνικό κόσμο της Γερμανίας προσπαθούσε κάθε πόλη να αποκτήσει μια πολιτισμική ταυτότητα. Μετά το 1918 όπου εκθρονίστηκε ο Κάιζερ η επίσημη τέχνη εξασθένησε δίνοντας ελεύθερο χώρο σε ομάδες και κινήματα να αναπτυχθούν όπως και ο εξπρεσιονισμός. Σε αυτό βοήθησε και ο Τύπος που έβρισκε ενδιαφέρουσα τα καλλιτεχνικά θέματα. Το γεγονός πάντως που εξασφάλισε στους εξπρεσιονιστές μια αξιόλογη απήχηση στον κόσμο της αριστεράς, θέτοντας τα έργα τους σε περίοπτη θέση στις δημόσιες συλλογές ήταν ο εξπρεσιονισμός, παίρνοντας τη μορφή κινήματος πολιτικής διαμαρτυρίας. (ΝΙΚΟΣ ΣΤΑΓΚΟΣ.(2003). Έννοιες της Μοντέρνας Τέχνης, σελ 53). Όπως οι Φωβιστές έτσι και οι καλλιτέχνες της γέφυρας, στόχος τους ήταν η ανανέωση της ζωγραφικής τους οι καλλιτέχνες της Γέφυρας έριξαν το βάρος στην ταχύτητα και την εκφραστική δύναμη των γραμμών και περιγραμμάτων. Μυτερές οδοντωτές γραμμές με γωνιώδη και καμπύλα σπασίματα προσδίδουν στα έργα τους μια δραματική ένταση. (Χανς Γιαφρέ – Έμπερχαρτ Ρότερς. (1984), Η Ζωγραφική στον 20ο Αιώνα, σελ 45). Το 1913 όταν διαλύθηκε «Γέφυρα» το έργο των εξπρεσιονιστών δεχόταν επιθέσεις κυρίως από τους συντηρητικούς κύκλους για το λόγο ότι τα θεωρούσαν «επικίνδυνα για την γερμανική νεολαία» και «κακοτεχνίες παραφρόνων». Ο Χεργουωρθ Ουώλντεν, εκδότης του περιοδικού “Der Sturm” οργάνωσε εκθέσεις ξένων καλλιτεχνών. Μέσα σε αυτούς ήταν και ο Όσκαρ Κοκόσκα, στον οποίο άρεσε να ξεσηκώνει με τα έργα του την οργή του Βιενέζικου κοινού. Ο Κοκόσκα ήθελε το κοινό του να βλέπει και την άσχημη πλευρά των πραγμάτων, ξεσηκώνοντας έτσι θύελλα αντιδράσεων και αγανάκτησης. (ΝΙΚΟΣ ΣΤΑΓΚΟΣ.(2003). Έννοιες της Μοντέρνας Τέχνης). Καλώς ή κακώς αυτοί οι καλλιτέχνες του 20ού αιώνα ήταν αναγκασμένοι να γίνουν εφευρέτες. Για να εξασφαλίσουν την προσοχή έπρεπε να αγωνιστούν για την πρωτοτυπία και όχι για την καλλιτεχνική μαστοριά που θαυμάζουμε στους μεγάλους καλλιτέχνες του παρελθόντος. Εκείνο που ενόχλησε το κοινό σχετικά με την εξπρεσιονιστική τέχνη ήταν ίσως όχι τόσο η παραμόρφωση της φύσης, όσο ότι το αποτέλεσμα απομάκρυνε την ομορφιά. Δεν μπορούσαν να δεχτούν το γεγονός ότι οι άνθρωποι που θεωρούσαν τους εαυτούς τους σοβαρούς καλλιτέχνες, ξεχνούσαν πως αν ήθελαν οπωσδήποτε να αλλάξουν την όψη των πραγμάτων θα έπρεπε να τα εξιδανικεύσουν και όχι να τα ασημίζουν. Οι εξπρεσιονιστές ήθελαν να καταπιαστούν με την γυμνή αλήθεια της ύπαρξης μας και να εκφράσουν συμπόνια για τον απόκληρο και τον άσχημο. Ήταν θέμα τιμής για αυτούς, να αποφεύγουν οτιδήποτε ελκυστικό και να σοκάρουν την « μπουρζουαζία», για να την αφυπνίσουν από την πραγματική ή την φανταστική της νάρκη. (Ε.Η. GOMBRICH.ΤΟ.(2009). Το Χρονικό της Τέχνης, σελ 563,564,566). Λίγα χρόνια μετά τη Γέφυρα το 1912, ιδρύθηκε στο Μόναχο αυτή τη φορά μια νέα καλλιτεχνική ομάδα που αξίζει να αναφέρουμε, «Ο γαλάζιος καβαλάρης».

Τα μέλη που απαρτιζόταν η συγκεκριμένη ομάδα ήταν ο Βασίλη Καντίνσκι, ο Πάουλ Κλέε και ο Φραντς Μαρκ. Οι καλλιτέχνες αυτοί ήθελαν με χρώματα και φόρμες να ερευνήσουν τους νόμους που από κάποιο άγνωστο κέντρο ενεργειών, συνεχουν και κινούν τόσο κάθε πράγμα χωριστά όσο και το κοσμικό σύνολο. Προσπαθούσαν να δείξουν ότι η περιοχή της τέχνης όσον αφορά την φόρμα καθορίζεται από τον εσωτερικό κόσμο του καλλιτέχνη, όπως και από τα ψυχικά του κίνητρα. «Ο γαλάζιος καβαλάρης» διαλύθηκε πολύ νωρίς όπως και η ομάδα τον Φωβ. Στη συνέχεια θα ακολουθήσει και μια νέα ομάδα

καλλιτεχνών το λεγόμενο «Τεσσάρων γαλάζιων», που αποτελούνταν από τους καλλιτέχνες Καντίνσκι, Κλέε, Λένσκι και Φίνιγκερ. Η λαμπρή πορεία του εξπρεσιονισμού δυστυχώς ανακόπτεται λόγω του πολέμου, φέρνοντας έτσι κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα. Πολλοί είναι οι εκπρόσωποι του εξπρεσιονισμού που χάνουν τη ζωή τους. Ενώ χιλιάδες έργα τους κατάσχονται και καταστρέφονται από τους ναζί. Το κίνημα του εξπρεσιονισμού θα γίνει ευρέως γνωστό ύστερα από έκθεση των Μοντερνιστών, όπου συμπεριλαμβάνονται και έργα εξπρεσιονιστών. Η έκθεση αυτή οργανώθηκε από τους Ναζί το 1937 και συγκεκριμένα στο Μόναχο, όπου είχε τον τίτλο «Εκφυλισμένη τέχνη» (Χανς Γιαφρέ – Έμπερχαρτ Ρότερς. (1984), Η Ζωγραφική στον 20ο Αιώνα, σελ 50-51).

Χαρακτηριστικά εξπρεσιονισμού

Τα βασικά χαρακτηριστικά της καλλιτεχνικής τάσης που ονομάζεται εξπρεσιονισμός είναι τα έντονα χρώματα, όπου για πολλούς εξπρεσιονιστές το χρώμα αποτελούσε ένα σημαντικό μέσο έκφρασης από μόνο του, χωρίς απαραίτητα την ανάγκη αντικειμένων. Τα δυνατά και τονισμένα περιγράμματα, η διαστρέβλωση της γραμμής που έδωσε μια εκφραστική δύναμη, μια ταχύτητα, οι μυτερές οδοντωτές γραμμές με γωνιώδη και καμπυλά πιασίματα, όπου είχαν σαν στόχο να δώσουν μια πιο δραματική ένταση στα έργα τους, φτάνοντας μέχρι την παραμόρφωση που ήταν και το κύριο χαρακτηριστικό των εξπρεσιονιστών. Οι ανθρώπινες μορφές, τα πρόσωπα και τα τοπία συχνά εμφανιζόταν υπερβολικά και απομακρυσμένα από την φυσική τους εμφάνιση, όπως οι υπερβολικές εκφράσεις στα πρόσωπα, τα σώματα να φαίνονται στρεβλωμένα ή ανισομερή γεμάτα δραματικές καμπύλες και απότομες γωνίες. Αυτά τα χαρακτηριστικά έδιναν στους θεατές την δυνατότητα να αισθανθούν το υποκειμενικό βίωμα του καλλιτέχνη και όχι μια απλή ρεαλιστική αναπαράσταση. Οι Εξπρεσιονιστές δημιουργούσαν έργα που απεικόνιζαν την γωνία, την απόγνωση, την ψυχική και συναισθηματική τους κατάσταση. Οι Εξπρεσιονιστές συχνά μεταχειρίζονταν τεχνικές όπως στροβιλίζουσες ταλαντευόμενες και υπερβολικά εκτελεσμένες πινελιές στην απεικόνιση των θεμάτων τους. Οι τεχνικές αυτές είχαν ως στόχο να μεταφέρουν τη διογκωμένη συναισθηματική κατάσταση του καλλιτέχνη σχετικά με την αντίδραση του στις ανησυχίες του σύγχρονου κόσμου και όχι ως μέσο για την αναπαράσταση της πραγματικότητας. Επίσης, μέσα από την αντιπαράθεση τους με τον αστικό κόσμο στις αρχές του 20^{ου} αιώνα οι εξπρεσιονιστές ανέπτυξαν ένα ισχυρό μέσο κοινωνικής κριτικής με τις Οφιοειδείς σχηματικές απεικονίσεις και τα έντονα χρώματα. Αυτή η τεχνική με τις καμπυλωτές κυματοειδείς γραμμές, προσέδιδαν στα έργα τους μια αίσθηση κίνησης και ροής. Επιπλέον, μπορούσαν να περιγράψουν τα περιγράμματα των σωμάτων, να δημιουργήσουν δραματικά τοπία ή να εμφανιστούν ως διακοσμητικά στοιχεία, εμπλουτίζοντας την σύνθεση. Επίσης να λειτουργήσουν και ως αφηγηματικό στοιχείο οδηγώντας το βλέμμα του θεατή και να τον καθοδηγήσουν προς μια ερμηνεία του έργου τους.

Θέματα εξπρεσιονισμού

Ο κεντρικός θεματικός άξονας του εξπρεσιονισμού επικεντρώνεται στο ένα μέρος για τον πόλεμο και την αγωνιώδη σκέψη γύρω από την καταστροφή στην οποία φαίνονταν να οδηγεί η Ευρώπη με τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο. Στο άλλο μέρος η μυστικιστική ελπίδα σε μια ολοκληρωτική ανανέωση της ανθρωπότητας. Όσον αφορά τα θέματα που έχουν σχέση με τον πόλεμο, οι εξπρεσιονιστές αποτύπωναν με δραματική ένταση και παραμόρφωση των μορφών έτσι ώστε να δείξουν τα τραύματα και την φρικαλεότητα του πολέμου. Η μυστικιστική ελπίδα για την ανανέωση της ανθρωπότητας ήταν μια από τις πιο βαθιές και ουσιαστικές επιδιώξεις των εξπρεσιονιστών. Οι καλλιτέχνες εμπνευσμένοι από την ταραχώδη κοινωνική και πολιτική κατάσταση αναζητούσαν έναν κόσμο απαλλαγμένο από τις αδικίες, τις βίαιες συγκρούσεις γι' αυτό και η τέχνη τους ήταν γεμάτη συμβολισμούς και οράματα για μια μεταμόρφωση της ανθρώπινης ψυχής και της κοινωνίας. Συχνά απεικόνιζαν οράματα ενός μελλοντικού κόσμου, γεμάτα αρμονία, ειρήνη, προκαλώντας τον θεατή να συμβάλει σε αυτή την δημιουργία του. Επίσης ένα άλλο θέμα ήταν η φύση. Η σχέση ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον υπάρχει σαν θέμα στα έργα των εξπρεσιονιστών και γενικότερα στην γερμανική τέχνη, στις αρχές του 20ού αιώνα. Η φύση είχε αρχίσει να θεωρείται από πολλούς απάντηση στην φθορά που επέφερε η ζωή στην πόλη με τους νέους ρυθμούς εργασίας στα εργοστάσια, τους τρόπους διασκέδασης κι άλλα. Ένα άλλο θέμα που είχε σχέση με τη φύση ήταν η ανθρώπινη μορφή, συνήθως γυμνή μέσα σε τοπία. Οι Εξπρεσιονιστές δεν δίσταζαν να αποτυπώνουν την σκληρή πραγματικότητα της ζωής των περιθωριοποιημένων και απόκληρων της κοινωνίας. Επίσης, την καθημερινή ζωή των παιδιών απεικονίζοντας τους σε καταστάσεις απομόνωσης, θλίψης, αγωνίας, αναδεικνύοντας έτσι την ανάγκη τους για φροντίδα και προστασία. Ο καλλιτέχνης ο οποίος ασχολήθηκε με αυτά τα θέματα ήταν ο Ρώσος Κοκόσκα. Δεν ήταν όμως μόνο αυτά τα θέματα των καλλιτεχνών του εξπρεσιονισμού, υπήρχαν και καλλιτέχνες όπως ο Φραντς Μαρκ που βασικό αντικείμενο των έργων του ήταν τα ζώα. Οι πίνακες του γεμάτη χρώμα και δυναμισμό απεικόνιζαν τα ζώα, υπερβαίνοντας την ρεαλιστική τους μορφή. Χρησιμοποίησε τα ζώα ως σύμβολα για να εκφράσει την αθωότητα, την αρμονία, αλλά και την αγνότητα που αναζητούσε σε ένα κόσμο ταραγμένο από την τεχνολογική περίοδο και την ανθρώπινη βία.

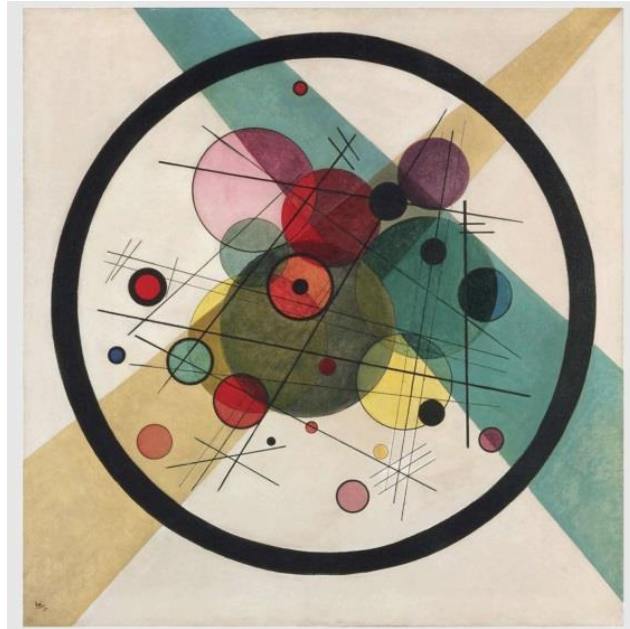
1.2.4 Εκπρόσωποι του Εξπρεσιονισμού

•Ο **Wassily Kandinsky**, Ρώσος ζωγράφος, ο οποίος ήταν και μέλος της γερμανικής εξπρεσιονιστικής ομάδας Der Blaue Reiter (Ο γαλάζιος καβαλάρης). Επίσης, αργότερα έγινε καθηγητής στο Bauhaus. Ο Kandinsky το (1860-1944) είναι γνωστός για την πρωτοποριακή ανακάλυψη του στην εκφραστική αφαίρεση το 1913. Το έργο του προαναγγέλλει αυτό των Αμερικανών αφηρημένων εξπρεσιονιστών. Μερικά από τα έργα του Wassily Kandinsky είναι : 1. «Ο γαλάζιος καβαλάρης», 2. «Κύκλοι σε κύκλο», 3.«Κίτρινο- κόκκινο- μπλέ», 4. «Τετράγωνα με ομόκεντρους κύκλους».

Εικόνα 1.Ο Γαλάζιος Καβαλάρης, 1903

Εικόνα 2. Κύκλοι σε κύκλο, 1923

Εικόνα 3. Κίτρινο-κόκκινο-μπλε, 1925

Εικόνα 4. Τετράγωνα με ομόκεντρους κύκλους, 1913

- Ο **Frauz Marc**, (1880-1910), ήταν Γερμανός ζωγράφος και χαράκτης. Είναι από τους πρωτοπόρους του γερμανικού εξπρεσιονισμού. Επιπλέον, μαζί με τον August Macke και τον Wassily Kandinsky ίδρυσε την καλλιτεχνική ομάδα Der Blaue Reiter. Ένας σπουδαστής του Φουτουρισμού και του Κυβισμού, ο Frauz Marc ήταν αυθεντία του χρώματος και του βάθους και μια σημαντική επιρροή των Αφαιρετικών στα μέσα του 20ου αιώνα. Μερικά από τα έργα του Marc είναι: 1.« Μπλε άλογα», 2.«Άλογο σε τοπίο», 3.« Ο κόκκινος σκύλος», 4.«Το όνειρο».

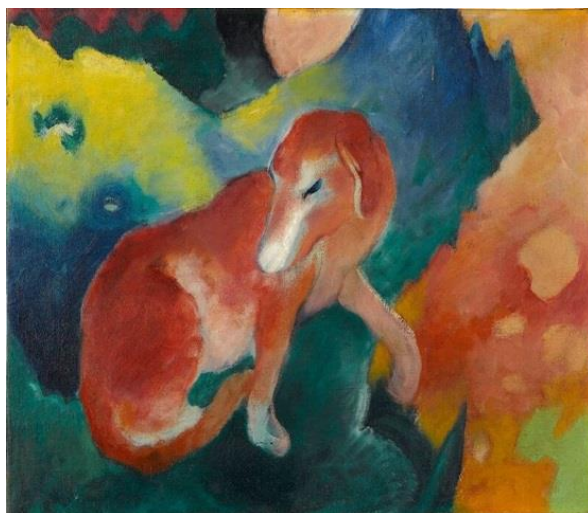

Εικόνα 1.Μπλε άλογα, 1911

Εικόνα 2. Άλογο σε τοπίο, 1910

Εικόνα 3.Ο κόκκινος σκύλος,

Εικόνα 4. Το όνειρο

- Ο **Paul Klee**, ο οποίος ήταν Ελβετός ζωγράφος (1879-1940). Δούλεψε σε μια ποικιλία από στυλ συμπεριλαμβανομένων του εξπρεσιονισμού, της γεωμετρικής αφαίρεσης και του κολάζ. Τα πιο γνωστά έργα του έχουν μια μυστηριώδη ποιότητα και κάνουν χρήση γραμμικών και εικονογραφικών συμβόλων. Μερικά από τα έργα του Paul Klee είναι : 1. «Σενέκιος», 2. «Η γάτα και το πουλί», 3. «Castle and sun».

Εικόνα 1. Σενέκιος, 1922

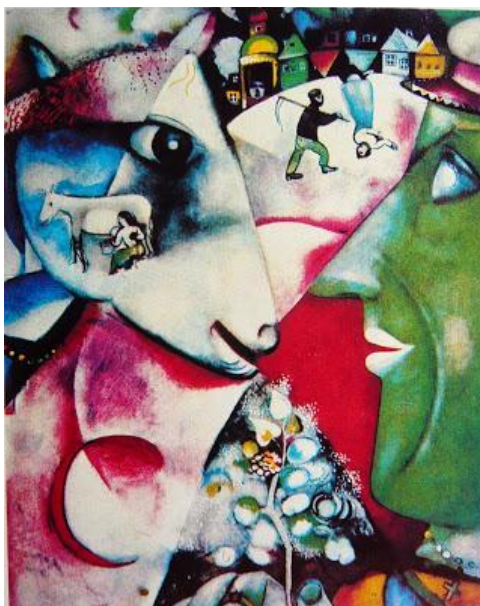

Εικόνα 2. *Γάτα και πουλί*, 1928

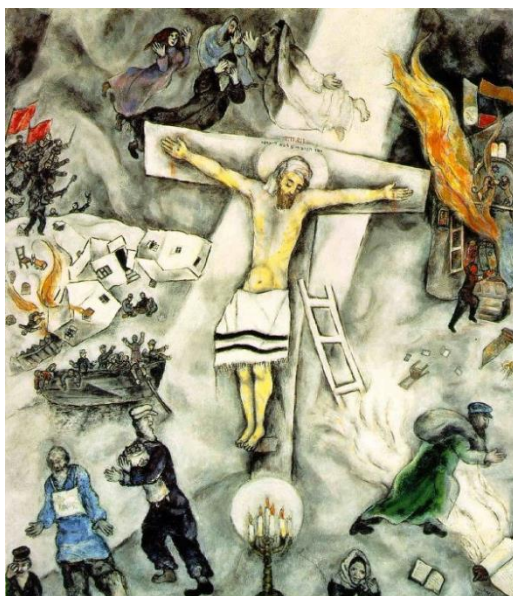

Εικόνα 3. *Castle and Sun*, 1928

- Ο **Marc Chagal**, ο οποίος άντλησε έμπνευση από τα ρεύματα του Κυβισμού, του Φοβισμού, αλλά και του Συμβολισμού για να δημιουργήσει το δικό του εξπρεσιονιστικό ύφος, το οποίο απεικόνιζε συχνά ονειρικές σκηνές της γενέτειρας του Vitebsk στην Λευκορωσία. Ο Marc Chagal, ανέπτυξε μια οπτική γλώσσα από εκκεντρικά μοτίβα, φιγούρες σαν φαντάσματα να επιπλέουν στον ουρανό, ένας γιγάντιος βιολιστής που χορεύει πάνω από κουκλόσπιτα, διαφανείς μήτρες φέρουσες στο εσωτερικό τους, μικροσκοπικούς γόνους που κοιμούνται ανάποδα. Επίσης τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό, είναι πως το 1914 το έργο του Marc Chagal εκτέθηκε στο Βερολίνο και είχε ως αντίκτυπο στους Γερμανούς εξπρεσιονιστές με διάρκεια πέρα από τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο. Μερικά από τα έργα του Chagal είναι: 1.« Εγώ και το χωριό μου», 2.« Λευκή Σταύρωση», 3.«Ο πράσινος βιολιστής».

Εικόνα 1. Εγώ και το χωριό μου, 1911

Εικόνα 2. Λευκή σταύρωση, 1952 –1966

Εικόνα 3. Ο πράσινος βιολιστής, 1924

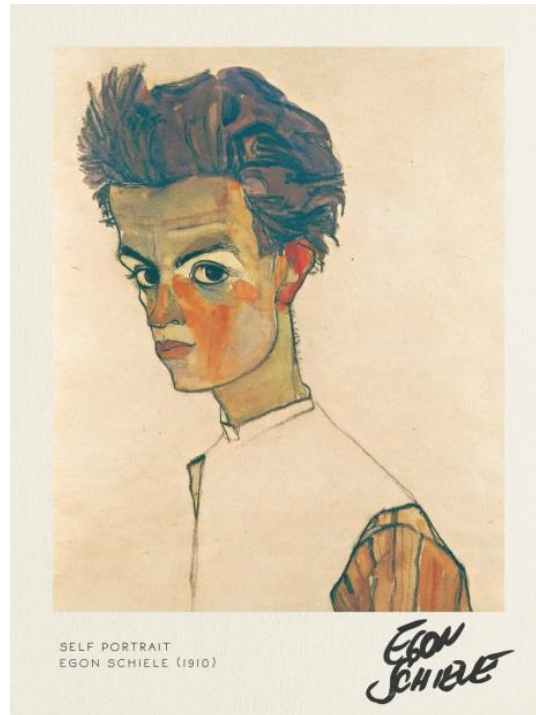
- Ο **Egon Schiele** (1890-1918), ήταν ένας Αυστριακός ζωγράφος της Art Nouveau. Αρχικά ήταν υπό την προστασία του Gustav Klimt, αλλά σύντομα ανακάλυψε ένα ζωγραφικό στυλ που ήταν ξεκάθαρα εξπρεσιονιστικό στη φόρμα. Αν και το ύφος του θύμιζε αυτό του Van Gogh, του Klimt, του Munch και άλλων, ο Egon Schiele διαμόρφωσε την γυναικεία μορφή με ένα μοναδικό μη- αναπαραστατικό τρόπο, σύβοντας συχνά το σώμα και το πρόσωπο, καθιστώντας τον Schiele έναν πρώιμο υπέρμαχο του Ευρωπαϊκού εξπρεσιονισμού. Μερικά από τα έργα του είναι : 1.«Πορτρέτο της Wally», 2)«Θάνατος και κόρη», 3.«Self- Portrait», 4.«The Embrace», 5.«Female lovers».

Εικόνα 1. Πορτρέτο της Wally, 1912

Εικόνα 2. Ο θάνατος και η κόρη, 1915-16

Εικόνα 3. Self-Portrait ,1889

Εικόνα 4. The Embrace, 1917

Εικόνα 5. Female Lovers, 1915

- Ο **Max Beckmann** (1884-1950), ήταν ένας Γερμανός καλλιτέχνης, συγγραφέας και φιλόσοφος που συνδέεται συνήθως με το εξπρεσιονιστικό κίνημα των αρχών του εικοστού αιώνα, αν και ο ίδιος απεχθάνονταν την ετικέτα του εξπρεσιονισμού. Το έργο του Max Beckmann αντανακλά μια εποχή ριζικών αλλαγών, τόσο στην τέχνη, όσο και στην ιστορία. Πολλοί από τους πίνακες του εκφράζουν την αγωνία της Ευρώπης κατά το πρώτο μισό του εικοστού αιώνα. Ζωγράφησε εξπρεσιονιστικούς πίνακες με ανθρώπινες μορφές που συνωστίζονται, βασισμένες ως ένα βαθμό σε συνθετικά σχήματα της παλιότερης γερμανικής τέχνης. Στους πίνακες με θέμα την μεγαλούπολη τονίζει την κριτική στάση απέναντι στην εποχή του. Μερικά από τα έργα του Max Beckmann είναι: 1. <<The Night 1919>> ,2. <<Carnival>>.

Εικόνα 1. The Night 1919, 1918-1919

Εικόνα 2. Carnival, 1920

Κεφάλαιο 2

Εικαστικές τέχνες

2.1 Η εικαστική αγωγή στην προσχολική εκπαίδευση.

Σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών η επαφή των παιδιών με τις τέχνες συνιστά μια μαθησιακή εμπειρία που είναι σύμφυτη με την ανάγκη των παιδιών να εκφράσουν δημιουργικά τις ιδέες, τα συναισθήματα και τις απόψεις τους απέναντι σε ζητήματα και καταστάσεις που τα αφορούν. Μέσα από την οργανωμένη και συστηματική εμπλοκή τους με τις τέχνες αναπτύσσουν αισθητική αντίληψη και κρίση, γίνονται δεκτικά σε αξίες και στοιχεία του τοπικού και παγκόσμιου πολιτισμού, διαπραγματεύονται επιλογές και δημιουργικές λύσεις και αντλούν ευχαρίστηση από την καλλιτεχνική δημιουργία. Η θεματική προσέγγιση των τεχνών μέσω του αισθητικού προγραμματισμού αναφέρεται στην ευαισθησία που επιδεικνύουν τα παιδιά κατά την επαφή τους με έργα τέχνης, καθώς και στην ικανότητα ερμηνείας των συμβολικών συστημάτων που αναπαρίστανται στα καλλιτεχνικά δημιουργήματα. Μέσα από ερωτήματα, συνειρμούς και αφήγησης τα παιδιά ως θεατές ενός έργου τέχνης επιχειρούν να προσεγγίσουν τον πρωτογενή τρόπο σκέψης του καλλιτέχνη και ταυτόχρονα δημιουργούν νέες ιδέες για να κατανοήσουν μια κατάσταση, ενώ τα ίδια γίνονται μικροί καλλιτέχνες, καθώς αξιοποιούν τις είδες αυτές για να πειραματιστούν με φόρμες και υλικά στις δικές τους δημιουργίες.

2.1.2 Φυσιογνωμία και σκοπός του νηπιαγωγείου μέσα από το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών.

Το νηπιαγωγείο είναι η πρώτη θεσμοθετημένη βαθμίδα της εκπαίδευσης και ο σχολικός θεσμός αποτελεί μέρος του εκπαιδευτικού συστήματος, με τα δικά του ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, αρχές και πλαίσια λειτουργίας τα οποία διαμορφώνουν την φυσιογνωμία του. Η φυσιογνωμία του νηπιαγωγείου προορίζεται από το πρόγραμμα σπουδών το οποίο αποτελεί ένα ολοκληρωμένο σύστημα εργασίας, και καθοδηγείται από την ανάγκη για την αναπροσαρμογή της εκπαίδευσης σύμφωνα με τους αναδυόμενους Στόχους και τις εκτιμώμενες απαντήσεις απαιτήσεις της κοινωνίας. Σκοπός του νηπιαγωγείου σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών είναι η ολόπλευρη σωματική, κοινωνική, συναισθηματική και γνωστική ανάπτυξη του παιδιού, η ευημερία του και η διαμόρφωση της ταυτότητας του δημοκρατικού πολίτη. Επίσης λαμβάνοντας υπόψη τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά αυτής ηλικίας η εκπαίδευση στο νηπιαγωγείο έχει σαν στόχο την προαγωγή και την ανάπτυξη ικανοτήτων που θα βοηθήσουν το παιδί να ανταποκριθεί με κρητικό και δημιουργικό τρόπο στις προκλήσεις του περιβάλλοντος. Θέτει τις βάσεις για το μέλλον και εδραιώνει θεμελιώδεις αξίες που προάγουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, την κοινωνική δικαιοσύνη και την ατομική και συλλογική υπευθυνότητα σε μία ενταξιακή προοπτική.

2.1.3 Περιεχόμενο και θεματικά πεδία

Η εκπαιδευτική διαδικασία στο νηπιαγωγείο αποτελεί το θεμέλιο της μελλοντικής μαθησιακής πορείας των παιδιών. Το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (Α.Π.Σ) για το νηπιαγωγείο καθορίζει με σαφήνεια το περιεχόμενο και τα θεματικά πεδία που πρέπει να καλύπτονται, προκειμένου να εξασφαλιστεί η ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών. Στοχεύοντας στην καλλιέργεια των γνωστικών, συναισθηματικών, κοινωνικών αλλά και κινητικών δεξιοτήτων το Α.Π.Σ διαμορφώνει ένα πλούσιο και ποικίλο πρόγραμμα που προάγει την ενεργή μάθηση, την περιέργεια και την δημιουργικότητα. Σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών (Α.Π.Σ) το περιεχόμενο της μάθησης στο νηπιαγωγείο οργανώνεται, επικαιροποιείται και επαναπροσδιορίζεται μέσα από τις αλλαγές που επιφέρει ο 21ός αιώνας. Στο πρόγραμμα σπουδών του νηπιαγωγείου διατρέχουν τέσσερα θεματικά πεδία με τις θεματικές ενότητες του κάθε παιδιού.

Α' θεματικό πεδίο: Παιδί και επικοινωνία.

Β' θεματικό πεδίο: Παιδί, εαυτός και κοινωνία.

Γ' θεματικό πεδίο: Παιδί και θετικές επιστήμες.

Τέλος, Δ' θεματικό πεδίο: Παιδί, σώμα, δημιουργία και έκφραση.

Εμείς θα σταθούμε στο Δ' θεματικό πεδίο και στις θεματικές του ενότητες που είναι η κινητική αγωγή και οι τέχνες. Οι δύο αυτές ενότητες αλληλοσυμπληρώνονται με στόχο την προώθηση της κινητικής και καλλιτεχνικής έκφρασης των παιδιών, την πνευματική εγρήγορση, καλαισθησία και σωματική ευημερία. Η επαφή των παιδιών με τις τέχνες συνιστά μια μαθησιακή εμπειρία που είναι σύμφυτη με την ανάγκη των παιδιών εκφράζουν δημιουργικά τις ιδέες, τα συναισθήματα και τις απόψεις τους απέναντι σε ζητήματα και καταστάσεις που τα αφορούν. Μέσα από την οργανωμένη και συστηματική εμπλοκή τους με τις τέχνες αναπτύσσουν αισθητική αντίληψη και κρίση, γίνονται δεκτικοί σε αξίες και στοιχεία του τοπικού και παγκόσμιου πολιτισμού, διαπραγματεύονται επιλογές, δημιουργικές λύσεις και αντλούν ευχαρίστηση από την καλλιτεχνική δημιουργία. Η θεματική προσέγγιση των τεχνών μέσω του αισθητικού γραμματισμού αναφέρεται στην ευαισθησία που επιδεικνύουν τα παιδιά κατά την επαφή τους με έργα τέχνης καθώς και στην ικανότητα ερμηνείας των συμβολικών συστημάτων που αναπαριστώνται στα καλλιτεχνικά δημιουργήματα. Μέσα από ερωτήσεις, συνειρμούς και αφηγήσεις στα παιδιά ως θεατές ενός έργου τέχνης, επιχειρούν να προσεγγίσουν τον πρωτογενή τρόπο σκέψης του καλλιτέχνη και ταυτόχρονα δημιουργούν νέες ιδέες για να κατανοήσουν μια κατάσταση, ενώ τα ίδια γίνονται μικροί καλλιτέχνες, καθώς αξιοποιούν τις ιδέες αυτές για να πειραματιστούν με φόρμες και υλικά στις δικές τους δημιουργίες. Από τα παραπάνω καταλαβαίνουμε ότι το Α.Π.Σ προσφέρει ένα ολοκληρωμένο και διαθεματικό πρόγραμμα σπουδών. Μέσα από την κάλυψη ποικίλων θεματικών πεδίων, τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να αναπτύξουν τις δεξιότητες, αλλά και τις ικανότητες τους θέτοντας έτσι τις βάσεις για μια επιτυχημένη εκπαιδευτική πορεία και μια ισορροπημένη προσωπική ανάπτυξη.

2.1.4 Στόχοι και δεξιότητες μέσα από την διδακτική ενότητα της τέχνης στο νηπιαγωγείο.

Η εικαστική τέχνη είναι ενταγμένη στο πρόγραμμα σπουδών του νηπιαγωγείου. Το νηπιαγωγείο όπως γίνεται σε όλα τα μαθήματα στα οποία εμπλέκονται μαθησιακά τα παιδιά έχει κάποιες επιδιώξεις, στόχους που θέλει να πετύχει. Συγκεκριμένα για την τέχνη αυτό που επιδιώκει είναι τα παιδιά να μάθουν να διακρίνουν χρώματα, είδη γραμμών και σχημάτων στο περιβάλλον και στα έργα τέχνης. Να προσδιορίζουν διαφορετικές τεχνικές όπως για παράδειγμα κολάζ, ψηφιδωτά και τεχνοτροπίες (πχ κυβισμός), δημιουργώντας έτσι και αναπαράστασης έργων τέχνης. Επίσης τα παιδιά να είναι ικανά να ονομάζουν γνωστούς εικαστικούς αλλά και ζωγράφους, να προσδιορίζουν τα βασικά μηνύματα που επικοινωνούν μέσα από τα έργα τους. Επίσης, ένας ακόμη στόχος του νηπιαγωγείου μέσω της επαφής των παιδιών με την τέχνη θα λέγομαι πως είναι η εξοικείωση με την εικαστική γλώσσα και την διεθνή εικαστική ορολογία. Να αναγνωρίζουν την εθνική και παγκόσμια εικαστική δημιουργία. Όσον αφορά τις δεξιότητες και τις στάσεις των παιδιών προσχολικής ηλικίας είναι να μάθουν να πειραματίζονται με την ανάμειξη χρωμάτων αλλά και την χρήση διαφορετικών υλικών. Επιπλέον, να δημιουργούν πρωτότυπα έργα ως απόκριση σε ένα ερέθισμα, για παράδειγμα έναν πίνακα ζωγραφικής συνδυάζοντας υλικά με δημιουργικό τρόπο. Μέσα από την παρατήρηση ενός έργου τέχνης τα παιδιά να κάνουν υποθέσεις για το περιεχόμενο του, καθώς και να αντιμετωπίζουν με φαντασία και δημιουργικότητα την διαδικασία της σύνθεσης τους. Σημαντικό είναι να εξοικειωθούν με την ιδέα της συνεργασίας για την δημιουργία ενός καλλιτεχνήματος. Να συνειδητοποιούν ότι τα έργα τέχνης υπόκεινται σε υποκειμενικές ερμηνείες. Τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό είναι να εκτιμούν την τέχνη ως μια παγκόσμια μορφή έκφρασης και επικοινωνίας, όπως και να εκτιμούν την δυνατότητα πρόσβασης τους σε χώρους παγκόσμιου πολιτισμού που τους παρέχει η τεχνολογία. Για την επίτευξη των στόχων που αναφέρουμε παραπάνω σημαντικό ρόλο παίζει η οργάνωση της μάθησης μέσα σε ένα μαθησιακό περιβάλλον με ποικίλες δραστηριότητες που θα αναπαριστά παιδιά πλούσια σε ερεθίσματα, έτσι ώστε να συμμετέχουν ενεργά. Συμπερασματικά, οι στόχοι και οι δεξιότητες που προαναφέραμε καθορίζονται από το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών και είναι θεμελιώδεις για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη των μαθητών. Επιπλέον, για την επίτευξη των στόχων παίζει σημαντικό ρόλο και η οργάνωση της μάθησης, δηλαδή ένα μαθησιακό περιβάλλον που προσφέρει πλούσια ερεθίσματα και ποικίλες δραστηριότητες, έτσι ώστε τα παιδιά να συμμετέχουν ενεργά. Επομένως, η διδασκαλία της τέχνης στο νηπιαγωγείο δεν είναι μόνο μια δημιουργική διέξοδος, αλλά και μια ζωτικής συνιστώσας της εκπαιδευτικής διαδικασίας που προετοιμάζει τα παιδιά για την μελλοντική τους πορεία.

2.1.5 Οι βασικές αρχές του Διαθεματικού ενιαίου προγράμματος σπουδών για το νηπιαγωγείο (ΔΕΠΠΣ)

Το νηπιαγωγείο αποτελεί το πρώτο επίσημο βήμα της εκπαιδευτικής πορείας των παιδιών. Σε αυτή την ευαίσθητη και κρίσιμη ηλικία τα παιδιά αναπτύσσονται ταχύτατα και μαθαίνουν μέσω της αλληλεπίδρασης του παιχνιδιού και της ανακάλυψης. Το νηπιαγωγείο είναι ένας δυναμικός χώρος μάθησης όπου τα παιδιά καλλιεργούν όλες τους τις δεξιότητες. Πάνω σε αυτό το πλαίσιο θα γνωρίσουμε τις βασικές αρχές του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγράμματος Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) που θα συμβάλουν στην ολοκληρωμένη και πλούσια εκπαιδευτική εμπειρία. Το ΔΕΠΠΣ είναι ένα οργανωμένο πρόγραμμα που καθορίζει συγκεκριμένες κατευθύνσεις και πλαίσια για το τι πρέπει να διδάσκεται και πως πρέπει να δομείται η εκπαιδευτική διαδικασία, τι μέσα θα χρησιμοποιήσει ο εκπαιδευτικός, ποιος θα είναι ο ρόλος του και το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα λάβει μέρος η όλη διαδικασία. Αφορά διάφορους τομείς της ανάπτυξης και της μάθησης διασφαλίζοντας ότι η εκπαίδευση είναι ολοκληρωμένη, διαθεματική και προπάντων προσαρμοσμένη στις ανάγκες των παιδιών. Το ΔΕΠΠΣ έχει εφαρμοστεί σε διάφορα επίπεδα εκπαίδευσης συμπεριλαμβανομένου και του νηπιαγωγείου, έχοντας σκοπό μέσα από το πρόγραμμα του να προάγει τη σωματική, συναισθηματική, κοινωνική αλλά και νοητική ανάπτυξη των παιδιών, συμβάλλοντας έτσι και στην πολύπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους. Σύμφωνα λοιπόν με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών, οι βασικές αρχές που καθοδηγούν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου και επικεντρώνονται στη διαθεματική και παιδοκεντρική προσέγγιση είναι οι παραστάσεις. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι το νηπιαγωγείο θα πρέπει να :

- Να δίνει ευκαιρίες στα παιδιά να χρησιμοποιούν τις γνώσεις τους, τις δεξιότητες αλλά και να τις εξασκούν, να μαθαίνουν διαρκώς προάγοντας την αναζήτηση, την κριτική σκέψη, την λήψη αποφάσεων και την λύση προβλημάτων.
- Να επιτρέπει στα παιδιά να κάνουν λάθη, να μην επιδιώκει την εξασφάλιση των <<σωστών>> απαντήσεων, αλλά να τις αξιοποιεί ανάλογα με τα λάθη τους κατά τον σχεδιασμό του εκπαιδευτικού έργου.
- Να δίνει ευκαιρίες στα παιδιά να αναπτύξουν και να εκφράζουν ιδέες αλλά και συναισθήματα με διάφορους τρόπους, όπως για παράδειγμα το παιχνίδι, την δραματοποίηση, τη γραφή, την ζωγραφική κλπ.
- Να ενισχύει την αυτοαντίληψη και αυτονομία.
- Να στηρίζει τον ρόλο της γλώσσας σε όλα τα προγράμματα.
- Να αναδεικνύει το παιχνίδι ως τον πυρήνα του όλου προγράμματος.
- Να ενσωματώνει όπου είναι δυνατόν την τεχνολογία στις διάφορες δραστηριότητες του προγράμματος και να αξιοποιεί ποικιλία πηγών πληροφόρησης, όπως το διαδίκτυο.
- Να μπορεί να ανανεώνεται συνεχώς και να ανταποκρίνεται στις μεταβαλλόμενες προκλήσεις της εποχής μας.
- Να ενσωματώνει την αξιολόγηση στο πρόγραμμα.

Το ΔΕΠΠΣ λοιπόν, μέσα από τις βασικές αρχές που προέβλεψε για το νηπιαγωγείο καλύπτει ένα ευρύ φάσμα τομέων και δραστηριοτήτων, που θα θέσουν τις βάσεις για την μελλοντική εκπαιδευτική πορεία των παιδιών.

Κεφάλαιο 3

3.1 Προτεινόμενες δραστηριότητες Ιμπρεσιονισμού για το νηπιαγωγείο.

3.1.1 1η Δραστηριότητα

Κίνημα: Ιμπρεσιονισμός

Ζωγράφος : Camille Pissaro

Έργο : Φθινοπωρινές λεύκες

Υλικά - εργαλεία : Φυσικά υλικά όπως ξερά φύλλα-χόρτα, λευκό χαρτί, κόλλα, διαδραστικός πίνακας.

Τεχνική: κολάζ

Στόχοι δραστηριότητας :

- Τα παιδιά να έρθουν σε επαφή με έργα τέχνης του Camille Pissarro και να γνωρίσουν το κίνημα του ιμπρεσιονισμού.
- Αισθητική Αντίληψη, να παρατηρούν λεπτομερώς έργα τέχνης και να εκφράζουν τις παρατηρήσεις τους αλλά και τα συναισθήματά τους.
- Χρωματική Αντίληψη, να αναγνωρίζουν και να περιγράφουν τα χρώματα που χρησιμοποιούνται στον πίνακα και να αντιλαμβάνονται τη σημασία τους στη δημιουργία της ατμόσφαιρας.
- Δημιουργικότητα, να χρησιμοποιούν φυσικά υλικά για να δημιουργήσουν ένα φθινοπωρινό τοπίο, αξιοποιώντας τη φαντασία τους και τις δημιουργικές τους ικανότητες.
- Ομαδική Συνεργασία, τα παιδιά να εκφράζουν τις απόψεις τους και τα συναισθήματα τους αλλά και να συνεργάζονται με τους συμμαθητές τους για τη συλλογή υλικών για τη δημιουργία της ομαδικής καλλιτεχνικής σύνθεσης.

Περιγραφή: Με αφορμή τη θεματική ενότητα «Φθινόπωρο μέσα από τα έργα τέχνης» θα προσπαθήσουμε να ανακαλύψουμε τον πίνακα του Camille Pissarro «Φθινοπωρινές λεύκες». Αρχικά προβάλλουμε στο διαδραστικό πίνακα έργα του ζωγράφου και δίνουμε πληροφορίες για τον καλλιτέχνη και το κίνημα που εκπροσωπεί. Ο Camille Pissarro είχε χαρακτηριστεί ως “ζωγράφος της γης” και αυτό γιατί του άρεσε να ζωγραφίζει την φύση, τα χωράφια, τους ανθρώπους, τα ζώα, με

άλλα λόγια αυτό που χαρακτηρίζει το κίνημα του ιμπρεσιονισμού, την ζωγραφική στο ύπαιθρο με θέματα της φύσης, ζωντανά χρώματα και το κυριότερο στοιχείο που είναι το φως. Επικεντρώνουμε το ενδιαφέρον μας στο έργο «Φθινοπωρινές λευκές» και αφού τα παιδιά παρατηρήσουν προσεκτικά τον πίνακα, στην συνέχεια μέσα από ερωτήσεις γίνεται η επεξεργασία του.

Προτεινόμενες ερωτήσεις: Τι βλέπουν στον πίνακα.

~ Ποια αντικείμενα και μορφές μπορούν να αναγνωρίσουν.

~ Ποια είναι τα στοιχεία που δείχνουν ότι είναι φθινόπωρο.

~ Τι χρώματα παρατηρούν.

~ Που νομίζουν ότι βρίσκεται αυτό το τοπίο.

~ Τι αισθάνονται βλέπον τον πίνακα.

Στην συνέχεια θα ακολουθήσει ομαδική δραστηριότητα εμπνευσμένη από το έργο του Camille Pissarro. Προτείνουμε στα παιδιά την ώρα του διαλείμματος και βέβαια αν το επιτρέπουν οι καιρικές συνθήκες την δεδομένη στιγμή, να μαζέψουν από την αυλή του σχολείου φυσικά υλικά που να θυμίζουν φθινόπωρο, όπως ξερά φύλλα σε διαφορά μεγέθη και χρωματισμούς, ξερά χόρτα και κλαδάκια σε διάφορα σχήματα και μεγέθη. Αφού γίνει η συλλογή, είναι σωστό να ξεχωρίσουμε τα υλικά σε κατηγορίες ανάλογα την φυσική τους ύλη, (χρώμα, υφή, σχήμα) και στην πορεία αφού μοιράζουμε τα λευκά χαρτόνια για τις ατομικές εργασίες, καλούμε τα παιδιά να σχεδιάσουν το θέμα τους με ένα μολύβι. Στην πορεία, τους παροτρύνουμε να επιλέξουν τα κατάλληλα φυσικά υλικά από το χώρο που τα έχουμε συγκεντρώσει, ώστε να τα μεταφέρουν, να κολλήσουν στην επιφάνεια του σχεδίου τους, να τα συνδυάσουν μεταξύ τους, με σκοπό να δημιουργήσουν το δικό τους φθινοπωρινό τοπίο. Αφήνουμε τα παιδιά ελεύθερα να κάνουν τις δικές τους πρωτότυπες συνθέσεις, βάζοντας την φαντασία τους και δουλεύοντας ατομικά.

Καθόλη την διάρκεια της οργανωμένης δραστηριότητας, η επίβλεψη των εκπαιδευτικών είναι σε πρώτο επίπεδο, αφού ξέχωρα το γεγονός της εποπτείας και της καθοδήγησης, σε πολλές περιπτώσεις είναι δυνατή και η συμμετοχή τους, σε περιπτώσεις που χρειάζεται να επέμβουν και να δώσουν λύσεις σε προβλήματα σύνδεσης των υλικών μεταξύ τους.

Η επικινδυνότητα σε αυτές τις μορφές των εκπαιδευτικών δράσεων, βρίσκεται στο χαμηλότερο επίπεδο, διότι η χρήση των υλικών που προτείνουμε ειδικά τις κόλλες,

είναι να επιλέγουμε αυτές με την γαλακτώδη ύλη - τύπος ατλακόλ ή οποία στην συνέχεια μόλις ξεραθεί μαζί με τα υπόλοιπα υλικά, αποκτά μια κρυσταλλική μορφή.

Ενδεικτική πρόταση:

3.1.2 2η Δραστηριότητα:

Ζωγράφος : Εντγκάρ Ντεγκά

Κίνημα : Ιμπρεσιονισμός

Έργο : Μπαλαρίνες στην μπάρα

Υλικά - εργαλεία: Υλικά: Υπολογιστής (ΤΠΕ), λευκό χαρτόνι, κόλλα, ψαλίδια. Βιομηχανικά υλικά που προμηθευτήκαμε από το εργαστήριο καλών τεχνών του τμήματος νηπιαγωγών Φλώρινας, μαλλί, πανιά καθαρισμού, διάφορα υφάσματα, ρετάλια, χρωματιστά χαρτόνια, καλαμάκια, ξύλινα καλαμάκια, κορδέλες.

Τεχνική: Κολάζ, χαρτοκοπτική

Στόχοι δραστηριότητας:

- Να γνωρίσουν τον συγκεκριμένο καλλιτέχνη του Ιμπρεσιονισμού.

- Να αναπτύξουν δεξιότητων χειρισμού υλικών.
- Να μάθουν να τοποθετούν τα σχέδιά τους σε ένα καθορισμένο πλαίσιο, αναπτύσσοντας την ικανότητά τους να αντιλαμβάνονται το χώρο και τη σύνθεση.
- Να συνεργαστούν με τους συμμαθητές τους και με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, ενισχύοντας την ομαδικότητα και την κοινωνική αλληλεπίδραση.
- Να βελτιώσουν την λεπτή κινητικότητα.

Περιγραφή : Σε όλες τις προτεινόμενες δραστηριότητες έτσι και σε αυτή θα ξεκινήσουμε δίνοντας πληροφορίες αναφορικά με τον καλλιτέχνη, το κίνημα και το έργο που επιλέξαμε να ασχοληθούμε. Η συλλογή πληροφοριών θα γίνει από την γωνιά του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Ο Ντεγκά ήταν ο καλλιτέχνης που τα θέματα των έργων του δεν ήταν η φύση, αλλά οι κινήσεις των ανθρώπων. Αγαπημένο θέμα του Ντεγκά, ήταν οι μπαλαρίνες. Αφού δείξουμε τον πίνακα <<Μπαλαρίνες στην μπάρα>> στον προτζέκτορα της τάξης, τα παιδιά θα παρατηρήσουν και θα περιγράψουν τον πίνακα με την βοήθεια ερωτήσεων, έτσι ώστε να γνωρίσουν καλύτερα το έργο του Ντεγκά.

Προτεινόμενες ερωτήσεις:

- ~ Τι βλέπετε σε αυτήν την εικόνα;
- ~ Πως λέγονται και τι κάνουν τα συγκεκριμένα κορίτσια στον πίνακα;
- ~ Που πιστεύεται ότι βρίσκονται;
- ~ Τι τίτλο θα δίνατε στον πίνακα;

Στην συνέχεια, τα παιδιά θα χωριστούν σε δύο ομάδες και θα δημιουργήσουν τις δικές τους μπαλαρίνες, εμπνευσμένες από τον πίνακα του Ντεγκά.

Στην πρώτη κατασκευή: Με τον ίδιο τρόπο που εργαστήκαμε με την συλλογή των φυσικών υλικών στο περιβάλλον, ακριβώς με την ίδια λογική, συνεχίζουμε να συγκεντρώνουμε υλικό κατάλληλο για εκπαιδευτικές δράσεις. Στην συγκεκριμένη δραστηριότητα χρειαζόμαστε ποσότητες φθηνού βιομηχανικού υλικού, το οποίο είμαστε σε θέση να συγκεντρώσουμε από τις ποσότητες των υλικών που αγοράζουμε, χρησιμοποιούμε και ξοδεύουμε σε καθημερινή βάση. Είναι φρόνιμο οι εκπαιδευτικοί στο σχολικό περιβάλλον να έχουν δημιουργήσει και μία γωνία συγκέντρωσης καθαρών ανακυκλώσιμων υλικών κατάλληλα για εκπαιδευτικές δράσεις. Αυτά τα υλικά είναι κυρίως πλαστικές, χάρτινες και αλουμινένιες ύλες συσκευασιών, οι οποίες αντί να πεταχτούν, είναι σε θέση με την μέθοδο της μεταποίησης να αποτελέσουν την πρώτη ύλη για προσαρμογές και αξιοποίηση στο σχολικό περιβάλλον.

Τα υλικά που προτείνουμε για την παρακάτω διδακτική πρόταση τα δανειστήκαμε από το απόθεμα των υλικών που έχει στην διάθεσή του το Εργαστήριο Εικαστικών Τεχνών του Τμήματος Νηπιαγωγών Φλώρινας, Σχολή Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών, και είναι κυρίως φθηνές πλαστικές και χάρτινες ύλες.

Κατά την φάση που μοιράζουμε το υλικό, δίνουμε στα παιδιά το λευκό χαρτόνι για να ξεκινήσουν να σχεδιάσουν την μορφή της μπαλαρίνας, με το κεφάλι και το σήμα της μπαλαρίνας, το κόβουν προσεκτικά, και φυσικά όπου χρειάζονται βοήθεια επεμβαίνουμε. Τα πόδια και το κεφάλι μπορούν να γίνουν με διαφορετικό υλικό και χρώμα. Έπειτα ξεκινώντας από το κεφάλι και έχοντας στην διάθεση μας χρωματιστό μαλλί πλεξίματος, θα κολλήσουν μία-μία την κλωστή με την τεχνική του Yarn Art, έτσι ώστε να γίνουν δημιουργηθούν τα μαλλιά της μπαλαρίνας, στο πάνω μέρος τα παιδιά μπορούν να κάνουν και έναν κότσο. Σχεδιάζουμε τα μάτια, την μύτη και το στόμα, τοποθετώντας ότι υλικά έχουμε συγκεντρώσει και έχουμε στην διάθεση μας και με τον τρόπο που τα ίδια τα παιδιά το φαντάζονται. Για να υπάρχει αυτή η συνθήκη και να λειτουργήσει η φαντασία των μαθητών, σημαντικός παράγοντας είναι να υπάρχουν υλικά κατάλληλα για την τροφοδοσία αυτής της διαδικασίας. Οπωσδήποτε οι υπεύθυνοι θα χρειαστεί να έχουν φθινό ανακυκλώσιμο υλικό το οποίο πρέπει να είναι οργανωμένο, τακτοποιημένο με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι στην διάθεση των μαθητών.

Έτσι με αυτόν τον τρόπο ακολουθώντας τα βήματα μιας προετοιμασίας που θα έχει συμπεριλάβει όλα τα στάδια για την ανάπτυξη μιας οργανωμένης διδακτικής ενότητας, τα νήπια, είναι σε θέση να λειτουργήσουν επιλέγοντας κάθε φορά το κατάλληλο υλικό που χρειάζονται για να συνθέσουν το έργο – δημιουργήμα. Για την περίπτωση που θέλουν να ενώσουν στο έργο τους και το υπόλοιπο σώμα, συγκεκριμένα για το φόρεμα της μπαλαρίνας, τα παιδιά μπορούν να διαλέξουν το υλικό τους που αποτελείται από πανιά, συνήθως ρετάλια υφασμάτων κατάλληλα για εκπαιδευτική χρήση και με χρήση των εκπαιδευτικών ψαλιδιών να κόψουν στις διαστάσεις και το σχήμα που επιθυμούν και στο επόμενο βήμα να κολλήσουν διάφορα πανιά σε ότι χρώμα επιθυμούν. Για το σχήμα της φούστας η επιλογή ενός συνθετικού υφάσματος, όπως το τούλι θα δώσει μια άλλη διάσταση στην παραγωγή της εικόνας με θέμα την Μπαλαρίνα.

Στην δεύτερη κατασκευή: Τα παιδιά πρώτα θα ξεκινήσουν σχεδιάζοντας το κεφάλι της μπαλαρίνας σε ένα χαρτί, έπειτα θα το κόψουν και θα το κολλήσουν πάνω σε ένα χαρτόνι στο χρώμα της αρεσκείας τους. Για μαλλιά μπορούν να τοποθετήσουν χρωματιστές κορδέλες, στα μάτια θα βάλουν μικρά μαύρα κουμπιά και για το σώμα- χέρια - πόδια, θα χρησιμοποιήσουν καλαμάκια. Για το φόρεμα της μπαλαρίνας τα παιδιά θα κόψουν ύφασμα αλλά και τούλι, όπου στην συνέχεια θα τα κολλήσουν πάνω στο σώμα της μπαλαρίνας το ένα πάνω στο άλλο. Έτσι, θα

έχουμε δυο υφές υφάσματος, με αποτέλεσμα να φαίνεται και πιο ογκώδες όπως τα φορέματα από τις μπαλαρίνες.

Ενδεικτικές προτάσεις:

Και στις δύο περιπτώσεις η χρήση των φθηνών βιομηχανικών υλικών, από χάρτινες και πλαστικές συσκευασίες, μας έδωσε το δικαίωμα να εργαστούμε με τέτοιο τρόπο, ώστε τα όποια σχεδιαστικά και κατασκευαστικά προβλήματα να λυθούν με ένα μαγικό τρόπο, δίνοντας την δυνατότητα σε εκπαιδευτικούς και μαθητές να έχουμε επιπλέον επιλογές στις καθημερινές εκπαιδευτικές δραστηριότητες, ξέχωρα την χρήση των παραδοσιακών ζωγραφικών υλικών με μαρκαδόρους, κηροπαστέλ, πινέλα και υδατοχρώματα, νερομπογιές.

3.1.3 3η Δραστηριότητα:

Κίνημα: Ιμπρεσιονισμός

Ζωγράφος : Κλόντ Μονέ

Έργο : Η λίμνη με τα νούφαρα

Υλικά- Εργαλεία : Ένα κομμάτι φελιζόλ, τέμπερες, πινέλα, μολύβι, ψαλίδι, κόλλα, κηρομπογιές, χρήση της τεχνολογίας για την περιήγηση σε μουσείο (Τ.Π.Ε).

Τεχνική: Κολάζ, χαρτοκοπτική

Στόχοι δραστηριότητας :

- Τα παιδιά να χρησιμοποιήσουν την επαυξημένη πραγματικότητα για να περιηγηθούν στο μουσείο.
- Να γνωρίσουν τον συγκεκριμένο καλλιτέχνη Claude Monet, μέσω μιας μικρής ιστορίας κάνοντας ιστορική αναδρομή στο παρελθόν.
- Να μάθουν να μοιράζονται υλικά και να συζητούν τις δημιουργίες τους με τους συμμαθητές τους ενισχύοντας την κοινωνική αλληλεπίδραση.

Περιγραφή :

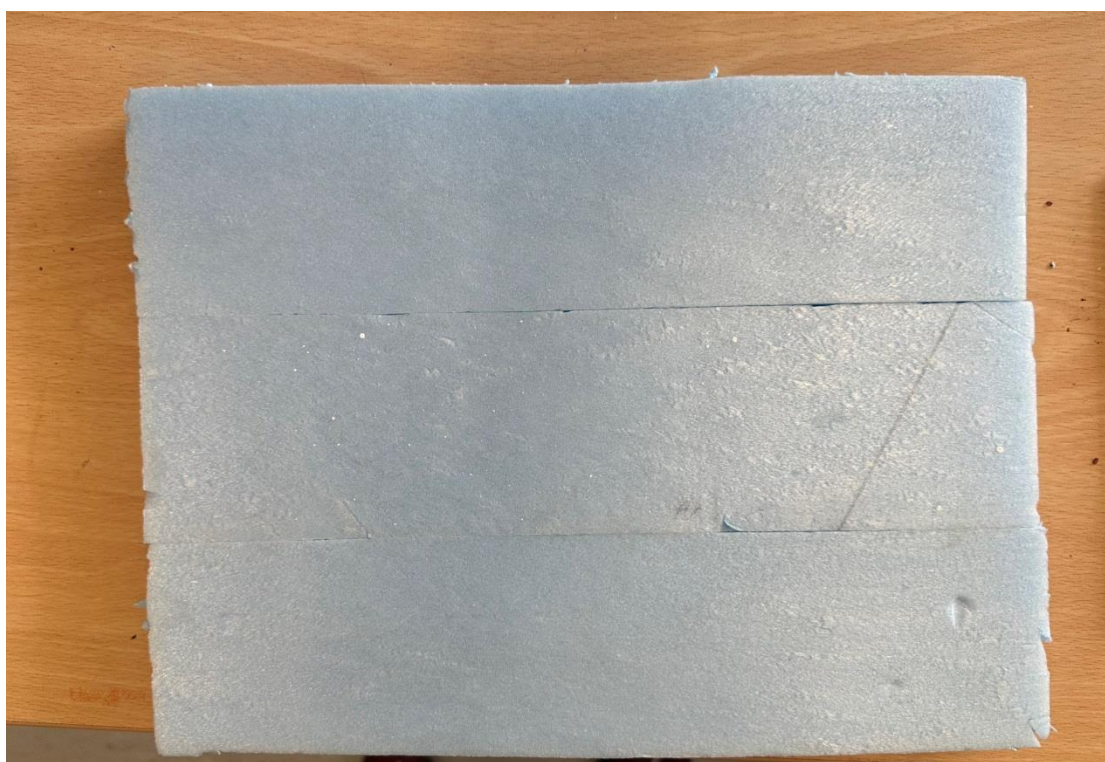
Καλούμε τα παιδιά στη γωνιά των εικαστικών και με αφορμή την θεματική ενότητα «άνοιξη» θα εστιάσουμε την προσοχή μας στα ανοιξιάτικα τοπία του Μονέ που αποθανατίζουν εικόνες από φυσικά πάρκα με λίμνες και μικρά ποτάμια με σκοπό να εστιάσουμε στο έργο του που προβάλλουν και εμφανίζουν την πυκνή βλάστηση, τα νερά και τα νούφαρα στις μικρές λίμνες. Η δραστηριότητα θα ξεκινήσει προβάλλοντας στον διαδραστικό πίνακα έργα ζωγραφικής του Κλόντ Μονέ με αγαπημένο του θέμα τα νούφαρα στις λίμνες. Θα δώσουμε τη δυνατότητα στα παιδιά με την χρήση της τεχνολογίας να περιηγηθούν εικονικά σε ένα μουσείο και να γνωρίσουν έργα του Μονέ αλλά και άλλων μεγάλων ζωγράφων χρησιμοποιώντας την επαυξημένη πραγματικότητα. Συστήνουμε τον συγκεκριμένο ζωγράφο δίνοντας κάποια βασικά βιογραφικά στοιχεία, πληροφορίες για τα θέματα και τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα, τόσο της δίκης του τεχνικής όσο και του κινήματος του Ιμπρεσιονισμού. Ξεκινάμε να αφηγούμαστε στα παιδιά μια μικρή ιστορία λέγοντας πως ο Μονέ έζησε στο Παρίσι και του άρεσε να κάνει βόλτες στα υγρά λιβάδια, ζωγράφιζε συνέχεια λουλούδια και ειδικά τα νούφαρα, είχε φτιάξει περίπου 250 έργα με θέμα τα νούφαρα. Διάλεγε να ζωγραφίζει τη φύση με ζωντανά χρώματα. Το κίνημα του ιμπρεσιονισμού πήρε το όνομά του από έναν πίνακα του Μονέ που έχει ως τίτλο «Εντύπωση: ήλιος που ανατέλλει». Αφού παρατηρήσουμε και σχολιάσουμε με τα παιδιά τα έργα του Μονέ θα ξεκινήσουμε την δραστηριότητα. Το θέμα μας είναι τα νούφαρα σε μια λίμνη, μια εργασία χειροτεχνία που θα δουλέψουν τα παιδιά ατομικά. Μπορούμε να προτείνουμε στα

παιδιά να ασχοληθούν οι μισοί με ζωγραφιά του πίνακα και οι υπόλοιποι να κάνουν μια κατασκευή- διόραμα. Συγκεκριμένα όσα παιδιά διαλέξουν την κατασκευή-διόραμα ,θα μοιράσουμε ένα κομμάτι φελιζόλ στον καθένα / καθεμία, έπειτα θα το χρωματίσουν με τέμπρες σε αποχρώσεις του μπλε, ώστε να θυμίζει λίμνη. Στην συνέχεια, θα σχεδιάσουν τα νούφαρα αλλά και θα τα χρωματίσουν. Στο τέλος, θα τα κολλήσουν πάνω στην λίμνη και έτσι θα έχουμε κάνει μια αυτοσχέδια κατασκευή του πίνακα <<Λίμνης με τα νούφαρα>> του Κλόντ Μονέ.

Ενδεικτικές προτάσεις:

Κατασκευή- Διόραμα:

Βήμα 1^ο: Παίρνουμε ένα κομμάτι φελιζόλ, ώστε να το έχουμε σαν βάση για να χρωματίσουμε έπειτα την λίμνη. Αντί για φελιζόλ, μπορούμε ανάλογα να χρησιμοποιήσουμε ένα χοντρό χαρτόνι συσκευασίας.

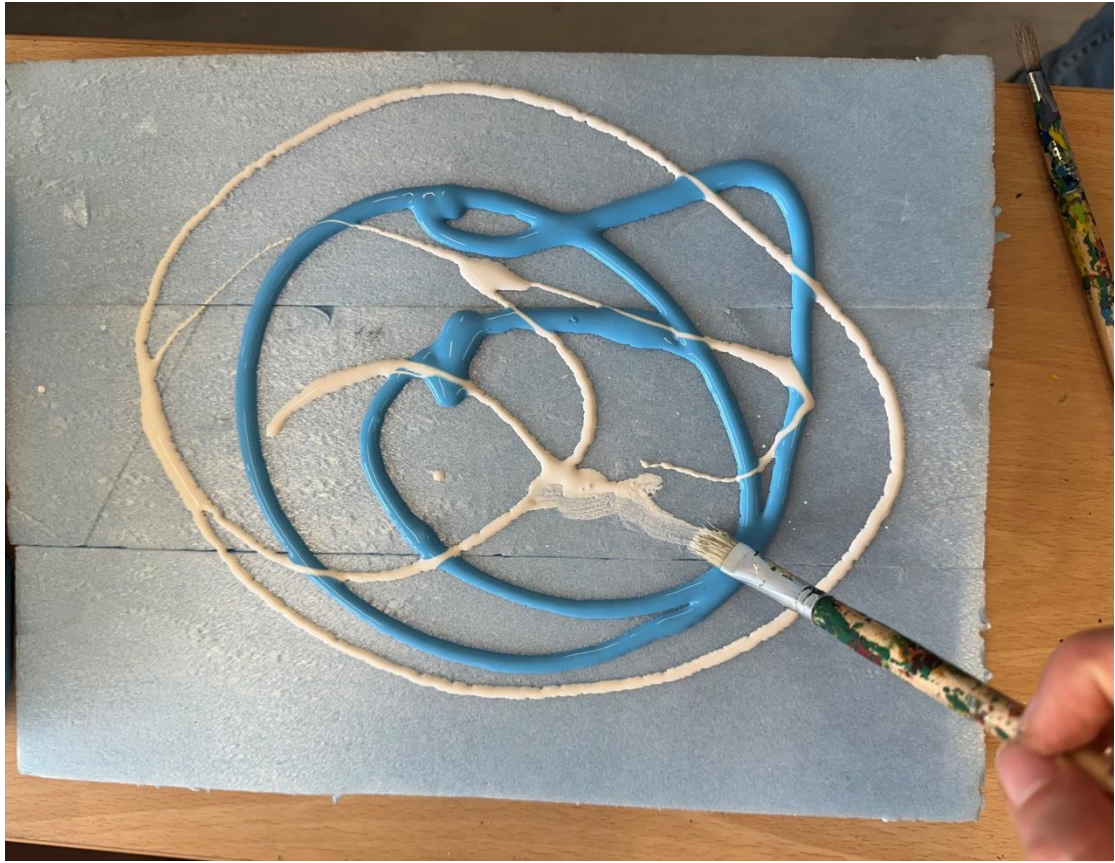

Βήμα 2^ο: Τοποθετούμε πάνω στο φελιζόλ αποχρώσεις του μπλε χρώματος, γαλάζιο λευκό, ώστε να αρχίσουμε να βάζουμε τα νερά της λίμνης, με την χρήση πινέλου, ώστε να δώσουμε όσο μπορούμε την ατμόσφαιρα και τις τονικές - χρωματικές διαβαθμίσεις σύμφωνα με το έργο του καλλιτέχνη.

Βήμα 3^ο: Στην συνέχεια αναμειγνύουμε τα χρώματα κάνοντας τις σκιάσεις του νερού της λίμνης.

Βήμα 4^ο: Έπειτα, σε ένα λευκό χαρτί σχεδιάζουμε τα νούφαρα της λίμνης και απλώνουμε πάνω τα υδατοχρώματα που θα χρησιμοποιήσουμε.

Βήμα 5^ο: Στο πέμπτο βήμα, αφού έχουμε ολοκληρώσει τον χρωματισμό των αντικειμένων – νούφαρα, περνάμε στο επόμενο βήμα που πρέπει να κόβουμε με ένα ψαλίδι τα νούφαρα.

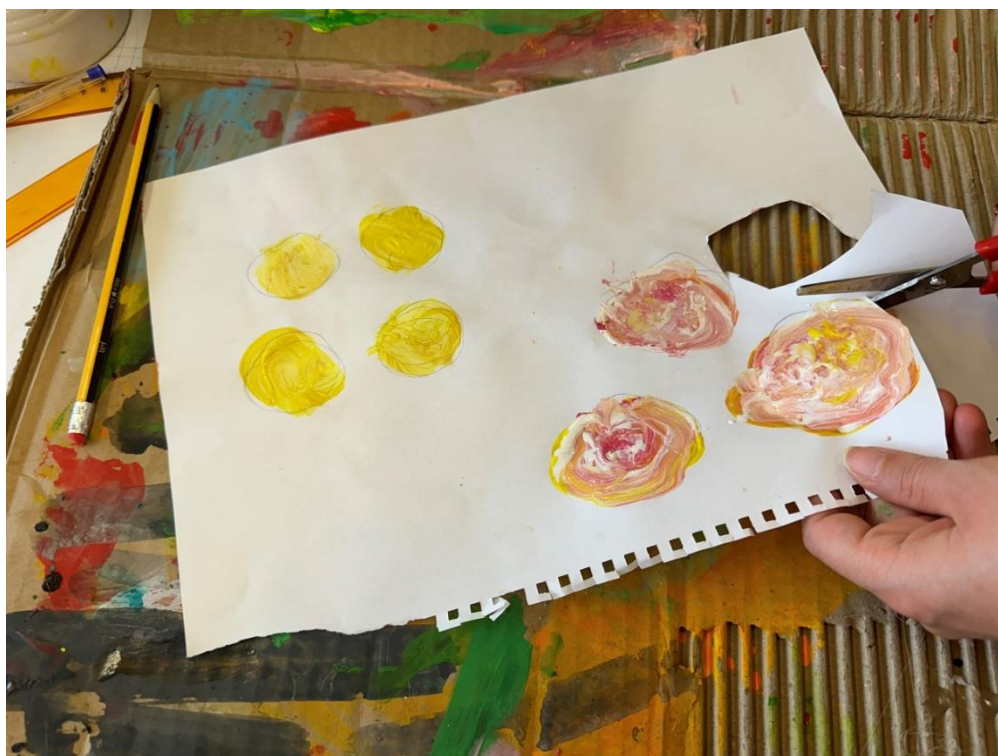
Βήμα 6: Σχεδιάζουμε τα λουλούδια από τα νούφαρα και στην συνέχεια τα χρωματίζουμε με τέμπρες.

Βήμα 7^ο : Στο επόμενο βήμα με ένα ψαλίδι κόβουμε τα λουλούδια.

Βήμα 8^ο : Στο τέλος κολλάμε τα νούφαρα με τα λουλούδια πάνω στην λίμνη.

Το τελικό αποτέλεσμα της εικαστικής μας πρότασης με την μικτή τεχνική, η οποία συνδυάζει το σχέδιο, το χρώμα την χαρτοκοπτική και το κολλάζ. Μέσα σε μια διδακτική πρόταση υπάρχουν συγκεντρωμένες τεχνικές, υλικά και εργαλεία κατάλληλα να απασχολήσουν δημιουργικά τα νήπια, να τους προκαλέσουν το ενδιαφέρον, την περιέργεια και στο τέλος να υπάρχει ένα αξιόλογο αποτέλεσμα με αντικείμενο το έργο του Κλωντ Μονέ, η Λίμνη με τα Νούφαρα.

Με άξονα το κίνημα του ιμπρεσιονισμού και το έργο του Κλωντ Μονέ ως δεύτερη εκπαιδευτική δράση μπορούμε να εργαστούμε σχεδιάζοντας και ζωγραφίζοντας με τα παραδοσιακά υλικά ζωγραφικής όπως είναι τα Κηροπαστέλ. Η Ζωγραφιά με θέμα την «Λίμνη με τα Νούφαρα», ξεκινά με την παρουσίαση του θέματος και την προβολή του έργου του καλλιτέχνη με τις διαφάνειες με τα ΤΠΕ, και αφού απομονώσουμε το θέμα μας, και τα ζητούμενα της διδακτικής πρότασης, προβάλλουμε στην οθόνη την εικόνα που μας ενδιαφέρει να ασχοληθούν οι μαθητές δημιουργικά και περνάμε στην φάση σχεδιασμού με τα βήματα να αποτυπώνουν τα χαρακτηριστικά πλάνα του έργου του καλλιτέχνη, όπως την καμπυλωτή γέφυρα, τα νερά της λίμνης, τα λουλούδια, τα νούφαρα και την βλάστηση που έχει το έργο, σε συνδυασμό με το φόντο της σύνθεσης που προβάλλει την πυκνή βλάστηση των δέντρων και των θάμνων. Η χρήση των κηροπαστέλ μας δίνει το δικαίωμα να εργαστούμε με τέτοιο τρόπο, ώστε να

είμαστε σε θέση να αποτυπώσουμε όσο καλύτερα μπορούμε τις εντάσεις του χρώματος, τα περιγράμματα και να αναμίξουμε τα χρώματα μεταξύ τους.

Η παλέτα των χρωμάτων σε μια κασετίνα με υλικά κηροπαστέλ είναι αρκετή να μας δώσει ένα ανάλογο αποτέλεσμα, όπου τα χρώματα και τα σχήματα περιγράφονται τόσο από την τονική όσο και την χρωματική τους διάσταση, αλλά κυρίως είναι σε θέση ως υλικό να αποτυπώσει το γραφικό – ζωγραφικό χαρακτήρα του μαθητή μέσα από τις χαρακτηριστικές κινήσεις της γραφής του.

3.1.4 Προτεινόμενες δραστηριότητες Εξπρεσιονισμού για το νηπιαγωγείο.

3.1.4 1η Δραστηριότητα

Κίνημα : Εξπρεσιονισμός

Ζωγράφος : Έντβαρτ Μούνκ Έργο : «Η κραυγή»

Υλικά-Εργαλεία : Χαρτί Α4, μολύβι, κηρομπογιές.

Στόχοι δραστηριότητας:

- Να γνωρίσουν τα παιδιά τον καλλιτέχνη του Εξπρεσιονισμού Εντβαρτ Μούνκ.
- Να γνωρίσουν την ιστορία πίσω από την δημιουργία του πίνακα και τα συναισθήματα που ενέπνευσαν τον καλλιτέχνη.
- Να συζητήσουν προσωπικές τους εμπειρίες φόβου.
- Να εκφράσουν την φαντασία τους δημιουργώντας δικές τους ζωγραφιές με την χρήση χρωμάτων και μορφών αποτυπώνοντας διαφορετικές συναισθηματικές καταστάσεις.

Περιγραφή :

Η διαθεματική προσέγγιση έργων τέχνης στο Νηπιαγωγείο με θέμα συναισθήματα και συγκεκριμένα το φόβο, είναι η αφορμή που θα ασχοληθούμε με τον πίνακα του Έντβαρτ Μουνκ «Η κραυγή». Για την οργάνωση της δραστηριότητας θα χρειαστούμε αντίγραφο από το συγκεκριμένο έργο τέχνης, το οποίο είναι εύκολο να το βρούμε από το διαδίκτυο. Θα δώσουμε πληροφορίες για τον καλλιτέχνη, τον πίνακα και το κίνημα του εξπρεσιονισμού. Ο Έντβαρτ Μουνκ ζωγράφιζε με ένα ξεχωριστό ύφος, έντονα χρώματα και τα έργα του απεικονίζουν έντονα συναισθήματα. Το έργο τέχνης του Μούνκ « Η κραυγή » την εμπνεύστηκε καθώς περπατούσε στο ηλιοβασίλεμα με δύο φίλους του όταν ξαφνικά ο ουρανός έγινε κόκκινος προκαλώντας στο Μούνκ φόβο και εντύπωση. Ο εξπρεσιονισμός είναι το κίνημα εκείνο στο οποίο οι καλλιτέχνες χρησιμοποιούν έντονα χρώματα, για παράδειγμα μαύρο, κόκκινο και παραμορφώνουν τα πρόσωπα όπως στον συγκεκριμένο πίνακα. Έπειτα θα ακολουθήσει η επεξεργασία του πίνακα, κάνοντας χρήση της ρουτίνας - σκέψης. (Βλέπω – σκέφτομαι – αναρωτιέμαι), καταγράφοντας τις λεκτικές πραγμάτωσης και τις απόψεις των μαθητών, βοηθώντας τους με ερωτήσεις.

Ενδεικτικές ερωτήσεις :

~Που βρίσκεται το πρόσωπο του πίνακα;

~Γιατί ανοίγει τόσο πολύ το στόμα του;

~Τι νομίζεται ότι αισθάνεται το πρόσωπο στον πίνακα ;

~Τι άλλο μπορείτε να δείτε στον φόντο του πίνακα ;

~Τι χρώματα βλέπουμε;

~ Πως σας κάνουν να αισθάνεστε τα χρώματα και τα σχήματα που χρησιμοποιεί ο καλλιτέχνης στη συγκεκριμένη εικόνα ;

~Αν αλλάζαμε τα χρώματα του πίνακα θα σας έκανε να αισθάνεστε διαφορετικά ;

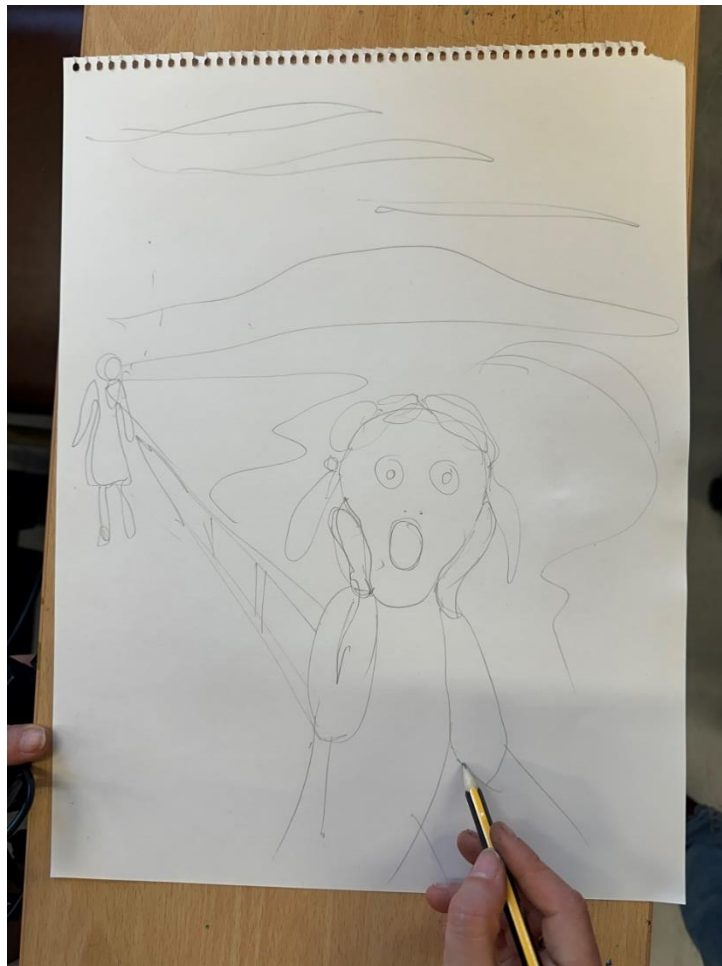
~Τι μπορεί να σας κάνει να φοβηθείτε;

~Εσείς τι κάνετε όταν φοβάστε;

Ακολουθως και αφού έχει προηγηθεί η συζήτηση προτείνουμε στα παιδιά να δουλέψουν ατομικά και με την φαντασία τους να ζωγραφίσουν το πρόσωπο του πίνακα, αλλά και τι μπορεί να είναι αυτό που προκάλεσε να βγάλει την κραυγή. Παράδειγμα κάποιο παιδί μπορεί να φανταστεί ότι είναι ένα παράξενο ζώο, ένας άλλος άνθρωπος. Στο τέλος και αφού το αποτυπώσουν στην ζωγραφιά τους θα μας εξηγήσουν το σχέδιο που έκαναν. Μπορούν επίσης να αποτυπώσουν το πρόσωπο που πρωταγωνιστεί στον πίνακα με τη διαφορά να δείχνει και ένα διαφορετικό συναίσθημα όπως για παράδειγμα χαρά, λύπη.

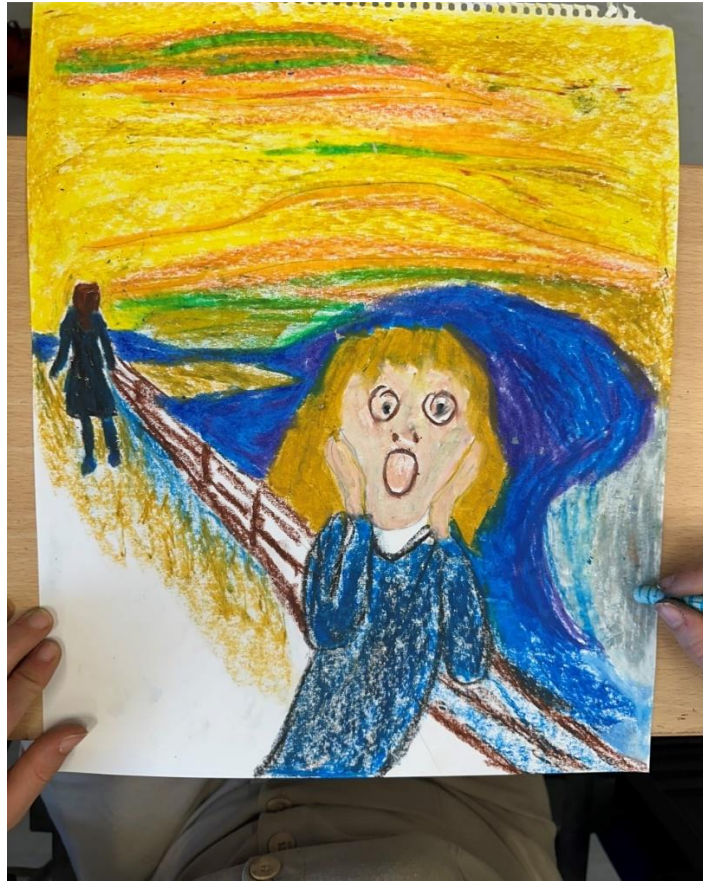
Ενδεικτική πρόταση:

Βήμα 1^ο: Σχεδιάζουμε τον πίνακα <<η κραυγή>> σε ένα λευκό χαρτί, όπου εμφανίζεται μια μορφή με παραμορφωμένα τα χαρακτηριστικά του προσώπου να εκδηλώνει μια έκφραση εντυπωσιασμού, θαυμασμού, απορίας, αλλά και φόβου με την κίνηση των χεριών να αγκαλιάζουν το πρόσωπο.

Βήμα 2^ο: Χρωματίζουμε το σχέδιο μας με κηροπαστέλ.

3.1.5 2η Δραστηριότητα

Κίνημα : Εξπρεσιονισμός

Ζωγράφος : Wassily Kandinsky

Έργο : Ομόκεντροι κύκλοι

Υλικά-Εργαλεία: Χαρτόνι λευκό, χαρτόνι μέτρου, ψαλίδι, κόλλα, τέμπερες, πινέλα. **Τεχνική:** Κολάζ, χαρτοκοπτική

Στόχοι δραστηριότητας:

- Να γνωρίσουν τα παιδιά τον καλλιτέχνη του εξπρεσιονισμού Wassily Kandinsky.
- Να αναγνωρίσουν και ονομάσουν τα παιδιά τα γεωμετρικά σχήματα, εστιάζοντας στον κύκλο.
- Να εξασκηθούν στη μέτρηση και την σειροθέτηση κύκλων από το μεγαλύτερο προς το μικρότερο.
- Να αναπτύξουν δεξιότητες συνεργασίας και ομαδικότητας μέσω της ομαδικής δραστηριότητας.
- Να εξασκηθούν στην λεκτική κινητικότητα κόβοντας και κολλώντας τους χάρτινους κύκλους.

Περιγραφή :

Η διαθεματική ενότητα με την οποία θα μπορούσαμε να ξεκινήσουμε την γνωριμία μας με τον Wassily Kandinsky και το έργο του «ομόκεντροι κύκλοι» είναι τα γεωμετρικά σχήματα και συγκεκριμένα ο κύκλος. Αφού έχουμε επιλέξει και παρουσιάσει τον συγκεκριμένο πίνακα στα παιδιά μέσα από βίντεο που θα βρούμε στο διαδύκτιο θα δώσουμε πληροφορίες για τον καλλιτέχνη. Αναφέροντας πως ο Wassily Kandinsky είχε αγάπη στα έντονα χρώματα, στα γεωμετρικά σχήματα και στα μαθηματικά. Στον Kandinsky άρεσε πολύ η ζωγραφική σε κύκλους και γραμμές. Επίσης, μια άλλη του αγάπη ήταν η μουσική. Παρατηρούμε στη συνέχεια τον πίνακα του ζωγράφου, τα χρώματα, τα σχήματα τα ονομάζουμε και στο τέλος τα μετράμε. Ακολουθώντας λοιπόν με τα παιδιά τα βήματα του Wassily Kandinsky θα προσχωρήσουμε σε μια ομαδική δραστηριότητα συνθέτοντας το δικό τους ομαδικό κολάζ, προσεγγίζοντας έτσι το σχήμα, το χρώμα μέσα από το πίνακα του ζωγράφου. Συγκεκριμένα θα δημιουργήσουν ένα δέντρο με την τεχνική του κολάζ. Απλά η μόνη διαφορά θα είναι πως αντί για φύλλα στο δέντρο θα κολλήσουν κύκλους κομμένους σε διαφορά χρώματα και μεγέθη, έτσι ώστε να αφήνουν μια μικρή άκρη γύρω - γύρω όπως οι ομόκεντροι κύκλοι του Kandinsky.

Ενδεικτική πρόταση:

Βήμα 1^ο: Αρχικά, σε δυο λευκές επιφάνειες χαρτιού σχεδιάζουμε με κηρομπογιές διάφορους κύκλους χωρίς την βοήθεια μολυβιού τονίζοντάς τους με έντονα θερμά ή ψυχρά χρώματα ανάλογα τα μεγέθη των σχημάτων που δημιουργούνται.

Αυτή η σύνθεση των ομόκεντρων κύκλων μας παραπέμπει στις δημιουργίες του Wassily Kandinsky με αναφορά σε περιεχόμενα που έχουν σχέση με τις ανακαλύψεις της τεχνολογίας και της επιστήμης στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και έχουν να κάνουν με την παρατήρηση ουράνιων σωμάτων μέσα από τα τηλεσκόπια της εποχής.

Βήμα 2^ο: Αφού εργαστούμε με τέτοιο τρόπο ώστε να συγκεντρώσουμε σημαντικό αριθμό σχημάτων με ομόκεντρους κύκλους, στην συνέχεια, περνάμε στην επόμενη φάση με το να κόβουμε με ένα ψαλίδι το περίγραμμα καθένα από τους κύκλους.

Βήμα 3^ο: Αυτή η σχεδιαστική διαδικασία συνεχίζεται μέχρι να ολοκληρώσουμε και την κοπή του τελευταίου κύκλου και στην συνέχεια σχεδιάζουμε σε ένα χαρτόνι του μέτρου, μια μορφή ενός δέντρου το οποίο το βάφουμε με Υδατοχρώματα - τέμπρες.

Βήμα 4^ο : Με το πέρας της σχεδιαστικής και χρωματικής αποτύπωσης του δέντρου, ξεκινάει η διαδικασία να προσθέσουμε τους κύκλους πάνω στα κλαδιά του δέντρου για να ολοκληρωθεί η σύνθεση του έργου, βήματα τα οποία παρουσιάζονται στις παρακάτω φωτογραφίες.

3.1.6 3η Δραστηριότητα

Κίνημα : Εξπρεσιονισμός

Ζωγράφος : Paul Klee

Έργο : Σενέκιος

Υλικά-Εργαλεία : Κηρομπογιές , μολύβι, διαβήτη ή κυπελάκια για τον σχεδιασμό του Σενέκιου.

Στόχοι δραστηριότητας:

- Να γνωρίσουν τα παιδιά τον ζωγράφο Paul Klee αλλά και το έργο του.
- Να αναπτύξουν την δεξιότητα της λεκτικής κινητικότητας σχεδιάζοντας τα γεωμετρικά σχήματα του καλλιτεχνικού έργου αλλά και με την χρήση του διαβήτη.
- Να παρατηρήσουν και να περιγράψουν τα σχήματα και τα χρώματα του πίνακα.
- Να ενισχύσουν την αυτοπεποίθηση τους μέσω της δημιουργίας και της έκφρασης μέσω της τέχνης.

Περιγραφή :

Επιλέγουμε αρχικά τον πίνακα ζωγραφικής «Σενέκιος» ή αλλιώς «Ο άντρας με το ηλικιωμένο κεφάλι » του ζωγράφου εξπρεσιονιστή Paul Klee. Συγκεντρώνουμε τα παιδιά στη γωνιά της ζωγραφικής και αρχίζουμε να τους διηγούμαστε μια ιστορία σαν παραμύθι, όπου θα δώσουμε μέσω της ιστορίας αφήγησης, στοιχεία για το συγκεκριμένο καλλιτέχνη. Ξεκινάμε λέγοντας ότι πριν από πολλά χρόνια γεννήθηκε ένας μεγάλος ζωγράφος που τον έλεγαν Paul Klee, ο οποίος από μικρή ηλικία έμαθε να παίζει βιολί. Όμως, αυτό που αγαπούσε περισσότερο ήταν η ζωγραφική. Ζωγράφιζε με κέφι και χαρά και ήθελε τα έργα του να μοιάζουν με παιδικές ζωγραφιές. Ο Paul Klee σχεδίαζε γραμμές που στο τέλος γινόταν σχήματα όπου και τα χρωμάτιζε. Αφού λοιπόν παρουσιάσουμε στα παιδιά το συγκεκριμένο πίνακα, θα προχωρήσουμε στην επεξεργασία – περιγραφή, δηλαδή παρατήρηση σχημάτων, χρωματισμών, καθώς και για τα συναισθήματά που δημιουργεί ο συγκεκριμένος πίνακας τα παιδιά. Στη συνέχεια ακολουθεί η προβολή του πίνακα «Σενέκιος» στον προτζέκτορα της τάξης. Έπειτα, ρωτάμε τα παιδιά αν θέλουν να κάνουν το δικό τους έργο εμπνευσμένο από το πίνακα του Paul Klee. Καλό θα είναι καθ'όλη τη διάρκεια της δραστηριότητας των παιδιών να επιλέξουμε να ακούγονται στην τάξη μουσικά κομμάτια με βιολί, το μουσικό όργανο που έπαιζε από μικρός ο Paul Klee.

Ενδεικτική πρόταση:

Βήμα 1^ο: Αρχικά, παίρνουμε τα υλικά με τα οποία θα σχεδιάσουμε έναν κύκλο ,ώστε να κάνουμε το κεφάλι του Σενέκιου. Μπορούμε να χρησιμοποιούμε ένα διαβήτη ή κάποιο από τα πλαστικά κυπελάκια που έχουμε στην διάθεσή μας.

Θα χρειαστεί να αναφέρουμε ότι η χρήση σχεδιαστικών εργαλείων όπως είναι ο διαβήτης δεν είναι απαγορευτική, ειδικά όταν πρόκειται για εργαλεία με εκπαιδευτικό χαρακτήρα. Η αγορά και η χρήση ενός διαβήτη με εκπαιδευτικό χαρακτήρα για το νηπιαγωγείο πρέπει να γίνεται με την παρουσία των εκπαιδευτικών, όχι τόσο για να μην τραυματιστούν οι μαθητές, καθώς δεν υπάρχει τέτοια πρόθεση της χρήσης από τους σχεδιαστές των μοντέλων, αλλά για να βοηθήσουν τους μαθητές να φτάσουν στο επιθυμητό αποτέλεσμα όπως είναι αυτή η σχεδίαση ενός κύκλου με ένα σχεδιαστικό εργαλείο όπως ο διαβήτης.

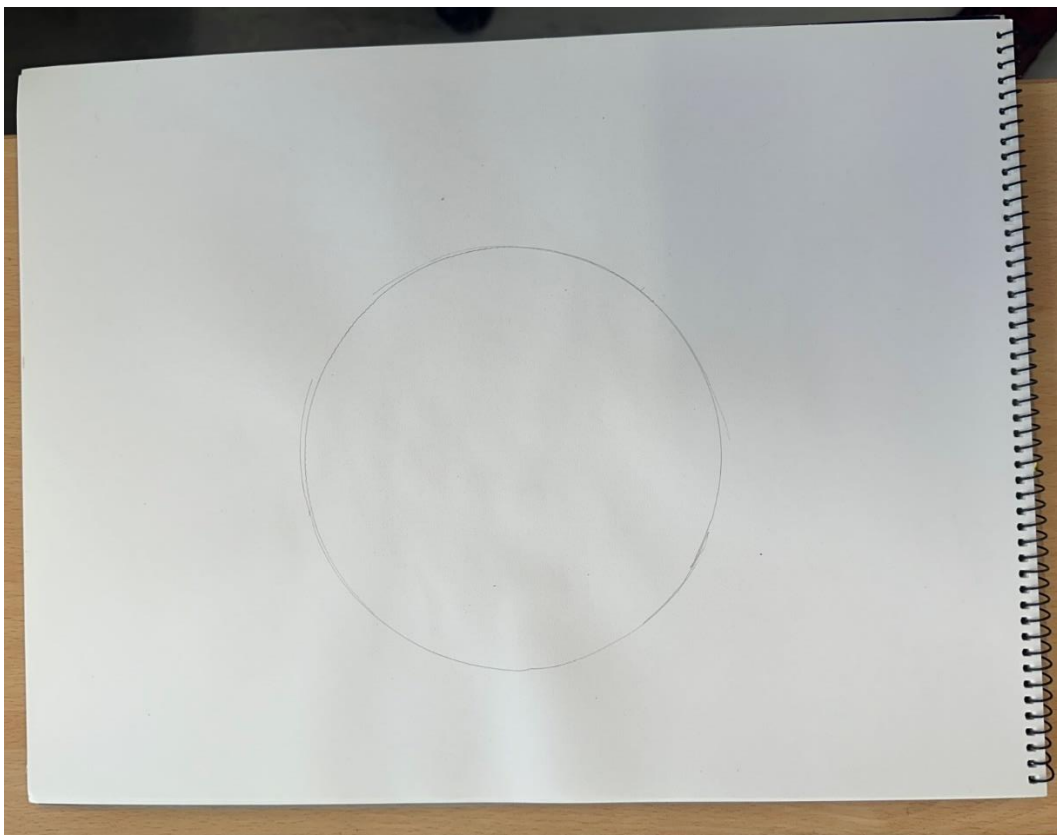
Σε αντίθετη περίπτωση ανάλογα την περίπτωση πάντα θα υπάρχουν πρακτικές λύσεις μέσα στο χώρο του νηπιαγωγείου για την σχεδίαση κυκλικών σχημάτων.

Βήμα 2^ο: Τοποθετούμε το κυπελάκι στην συγκεκριμένη θέση και με ένα μολύβι σχεδιάζουμε και αποτυπώνουμε το περίγραμμα στην λευκή επιφάνεια.

Βήμα 3^ο: Έπειτα, βλέπουμε πως έχουμε σχεδιάσει έναν κύκλο.

Βήμα 4^ο : Στην συνέχεια, με ένα μολύβι σχεδιάζουμε τα διάφορα γεωμετρικά σχήματα που έχει το πρόσωπο του Σενέκιου.

Βήμα 5^ο : Παίρνουμε τις κηρομπογιές και χρωματίζουμε τον δικό μας Σενέκιο προσέχοντας να μην βγαίνουμε από τα περιγράμματα που σχεδιάσαμε στα προηγούμενα βήματα, ενισχύοντας έτσι την λεπτή κινητικότητα των παιδιών.

Βήμα 6° : Στο τέλος, αφού χρωματίσουμε την φιγούρα του Σενέκιου, δίνουμε μεγάλη έμφαση στον φόντο του καλλιτεχνικού μας έργου. Χρησιμοποιούμε διάφορα χρώματα ώστε να αποδώσουμε το καλύτερο δυνατό όπως τον πίνακα του ζωγράφου Paul Klee.

3.1.7 Αναμενόμενα αποτελέσματα

Το προτεινόμενο εκπαιδευτικό υλικό απευθύνεται σε παιδιά προσχολικής ηλικίας, όπου ως βασική επιδίωξη είναι η γνωριμία τους με το κίνημα του ιμπρεσιονισμού και του εξπρεσιονισμού, καθώς και με έργα μεγάλων ζωγράφων που ανήκουν στα συγκεκριμένα κινήματα. Μέσα από ποικίλες δραστηριότητες όπως για παράδειγμα ζωγραφική, ομαδικά παιχνίδια, διαδραστικές αφήγησης, τα παιδιά θα έχουν την ευκαιρία να εξερευνήσουν και να κατανοήσουν τα βασικά χαρακτηριστικά αυτών των δύο κινήματων. Στις συγκεκριμένες προτεινόμενες δραστηριότητες αξιοποιήθηκαν έξι (6) εικαστικά έργα, συγκεκριμένα τρία από κάθε κίνημα που αποτέλεσαν και το έναυσμα για την υλοποίηση των δραστηριοτήτων μας.

Στο Κίνημα του Ιμπρεσιονισμού ασχοληθήκαμε με τα έργα των :

Καμίλ Πισαρό – «Φθινοπωρινές λεύκες»,

Έντγκαρ Ντεγκά – «Μπαλαρίνες την μπάρα»,

Κλοντ Μονέ – «Η λίμνη με τα νούφαρα».

Στον Εξπρεσιονισμό τα έργα με τα οποία ασχοληθήκαμε ήταν των :

Έντβαρτ Μουνκ – «Η Κραυγή»,

Βασίλη Καντίνσκι – «Ομόκεντροι κύκλοι»,

Πάουλ Κλέε – «Σενέκιος».

Όλες οι προτεινόμενες δραστηριότητες, κατασκευές υλοποιήθηκαν είτε ομαδικά ή με ατομικές εργασίες. Ξεκινούν με την αφήγηση των νοημάτων του έργου, τι αναπαριστά, τι βλέπουμε ως περιεχόμενα, θεματική εικόνα, χρώματα σχήματα και εντυπώσεις που έχουν σχέση με την επεξεργασία των εικαστικών έργων. Η συζήτηση που ακολουθεί με την διεξαγωγή ερωτήσεων, έχει ως στόχο να παρακινήσει τους μαθητές έτσι ώστε τα παιδιά να προβληματιστούν και να ανταλλάσσουν ιδέες. Τα αναμενόμενα αποτελέσματα από την συμμετοχή των παιδιών σε αυτές τις δραστηριότητες είναι πολλαπλά και πολυδιάστατα. Καταρχήν αναμένεται να ενισχυθεί η δημιουργικότητα αλλά και η φαντασία των παιδιών, καθώς θα έχουν την ευκαιρία να πειραματιστούν με διάφορα υλικά, είτε είναι φυσικά όπως για παράδειγμα φύλλα, κλαδάκια, χόρτα, είτε και με υλικά όπως χαρτόνια, μιογιές. Επιπλέον, συμμετέχοντας στις δραστηριότητες και γνωρίζοντας μέσα από πληροφορίες τα κινήματα, τους εκπροσώπους και τα διαφορετικά καλλιτεχνικά στυλ, είναι γεγονός ότι θα αποτελέσει ένα ακόμη βοήθημα στα παιδιά ως προς την προσέγγιση τους, γνωστικά αλλά και συναισθηματικά. Επί προσθέτως, με την παρατήρηση και την επεξεργασία των έργων τέχνης θα βοηθήσει τα παιδιά στην ανάπτυξη μιας πιο ολοκληρωμένης και πλούσιας οπτικής κουλτούρας μέσα

από την βιωματική συμμετοχή και την εμπλοκή τους στις αντίστοιχες καλλιτεχνικές δραστηριότητες με την παραγωγή δημιουργικού έργου. Παράλληλα τα παιδιά θα μάθουν να εκφράζονται μέσω της τέχνης, ενισχύοντας την συναισθηματική τους νοημοσύνη. Τέλος αλλά εξίσου σημαντικό είναι πως η συμμετοχή των παιδιών στις παραπάνω προτεινόμενες καλλιτεχνικές δραστηριότητες αλλά και στις ομαδικές εργασίες είναι να ενθαρρύνει τα παιδιά να συνεργάζονται και να αλληλεπιδρούν ομαλά, έτσι ώστε να επιτύχουν στους κοινούς στόχους που έθεσαν, συνδυάζοντας κάτι πολύ σημαντικό, δηλαδή την γνώση με την διασκέδαση.

Κεφάλαιο 4

4.1.1 Περιγραφή δικών μου καλλιτεχνικών έργων των κινημάτων του Ιμπρεσιονισμού και Εξπρεσιονισμού

Σε κάθε προτεινόμενη διδακτική πρόταση με εικαστικό περιεχόμενο, λαμβάνουμε υπόψη μια σειρά από παράγοντες που έχουν σχέση με την αγορά των υλικών, την επικινδυνότητα τους στην χρήση, κατά πόσο είναι κατάλληλα για την χρήση μέσα στο σχολικό περιβάλλον, το γεγονός εάν είναι σε θέση οι μαθητές τα νήπιά να αντιληφθούν τα περιεχόμενα ενός θέματος και τις απαιτήσεις που έχει ώστε να εργαστούν με βάση τις ηλικιακές, πνευματικές και κινητικές τους δυνατότητες.

Ο σχεδιασμός μιας οργανωμένης διδακτικής ενότητας περιλαμβάνει και εξετάζει και το πεδίο που έχει σχέση με τις αισθητικές καλλιτεχνικές δυνατότητες του ίδιου του εκπαιδευτικού. Αυτό συμβαίνει διότι δεν μπορεί να υπάρχει περίπτωση, ένας εκπαιδευτικός να προτείνει μια θεματική πρόταση στα εικαστικά μαθήματα, χωρίς να γνωρίζει και ο ίδιος το περιεχόμενο τόσο στο θεωρητικό όσο και στο πρακτικό επίπεδο.

Για τους παραπάνω λόγους που έχουν σχέση με την προετοιμασία και την οργάνωση μιας διδακτικής ενότητας με εικαστικό περιεχόμενο οι παρακάτω αναφορές έχουν αυτό το χαρακτήρα. Να ενισχύσουν το αισθητικό, πνευματικό, γνωστικό και καλλιτεχνικό υπόβαθρο των εκπαιδευτικών που έχουν την ανάγκη να ασχοληθούν με παρόμοιες εργασίες στο σχολικό περιβάλλον.

Ως γνωστό η τέχνη των κινημάτων του Ιμπρεσιονισμού και του Εξπρεσιονισμού αποτελεί θεμέλιο λίθο της σύγχρονης καλλιτεχνικής έκφρασης, αποτυπώνοντας μέσα από χρώματα και σχήματα τις πιο βαθιές ανθρώπινες εμπειρίες και συναισθήματα. Για έναν εκπαιδευτικό που επιδιώκει να διδάξει αυτά τα

κινηματογραφικά ρεύματα, η γνώση και η κατανόηση της θεωρίας αποτελούν σημαντική βάση. Ωστόσο, η διδασκαλία της τέχνης δεν μπορεί να περιοριστεί μόνο στη θεωρητική ανάλυση. Είναι απαραίτητο ο εκπαιδευτικός να έχει εμπλακεί ενεργά και πρακτικά με αυτές τις μορφές τέχνης, ώστε να κατανοήσει εις βάθος τις τεχνικές και τις εκφραστικές δυνατότητες που αυτές προσφέρουν. Μέσα από την προσωπική μου ενασχόληση με την τέχνη, ως μελλοντικός εκπαιδευτικός μπορώ να μεταφέρω στους μαθητές όχι μόνο τις τεχνικές γνώσεις, αλλά το πάθος και την εσωτερική κατανόηση που απαιτείται για να εκτιμήσουν και να δημιουργήσουν διάφορα έργα τέχνης, με βάση τα ιδανικά του Ιμπρεσιονισμού και του Εξπρεσιονισμού. Έτσι και εγώ αποφάσισα να δημιουργήσω τα δικά μου καλλιτεχνικά έργα, εμβαθύνοντας στις τεχνικές και τις ιδέες των ιμπρεσιονιστών και των εξπρεσιονιστών. Πιάνοντας λοιπόν το λαδοπαστέλ στα χέρια μου, ένιωσα την ανάγκη να αποτυπώσω τον κόσμο γύρω μου μέσα από τη δική μου οπτική γωνία.

Ξεκίνησα να πειραματίζομαι με το φως και τη σκιά, προσπαθώντας να αποδώσω τις φευγαλέες στιγμές και τις μεταβαλλόμενες διαθέσεις που τόσο περίτεχνα αιχμαλώτισαν οι ιμπρεσιονιστές. Στη συνέχεια, βούτηξα στον κόσμο του εξπρεσιονισμού, εξερευνώντας την ένταση και την έκφραση που προκύπτει όταν αφήνεις τα συναισθήματά σου να οδηγήσουν το χέρι σου. Σε κάθε βήμα μου, ανακάλυπτα κάτι νέο για τον εαυτό μου, αλλά και για τον τρόπο που βλέπω τον κόσμο. Μέσα από αυτή την πρακτική ενασχόληση, απέκτησα μια βαθύτερη κατανόηση της τέχνης και των δυνατοτήτων της. Αυτή η προσωπική πορεία μου επιτρέπει τώρα να μπορώ να διδάσκω μελλοντικά με αληθινή αυθεντικότητα. Θα μπορώ να μοιράζομαι με τους μαθητές μου όχι μόνο τις θεωρητικές γνώσεις, αλλά και τις εμπειρίες, τις προκλήσεις και τις χαρές της δημιουργικής διαδικασίας. Ελπίζω μέσα από τη δική μου καλλιτεχνική πορεία να μπορώ να εμπνεύσω και τους “αυριανούς μαθητές” μου να ανακαλύψουν τη δική τους φωνή και να εκφραστούν με θάρρος και ειλικρίνεια μέσα από την τέχνη τους.

4.1.2 Καλλιτεχνικό έργο Ιμπρεσιονισμού

Υλικά: Λαδοπαστέλ

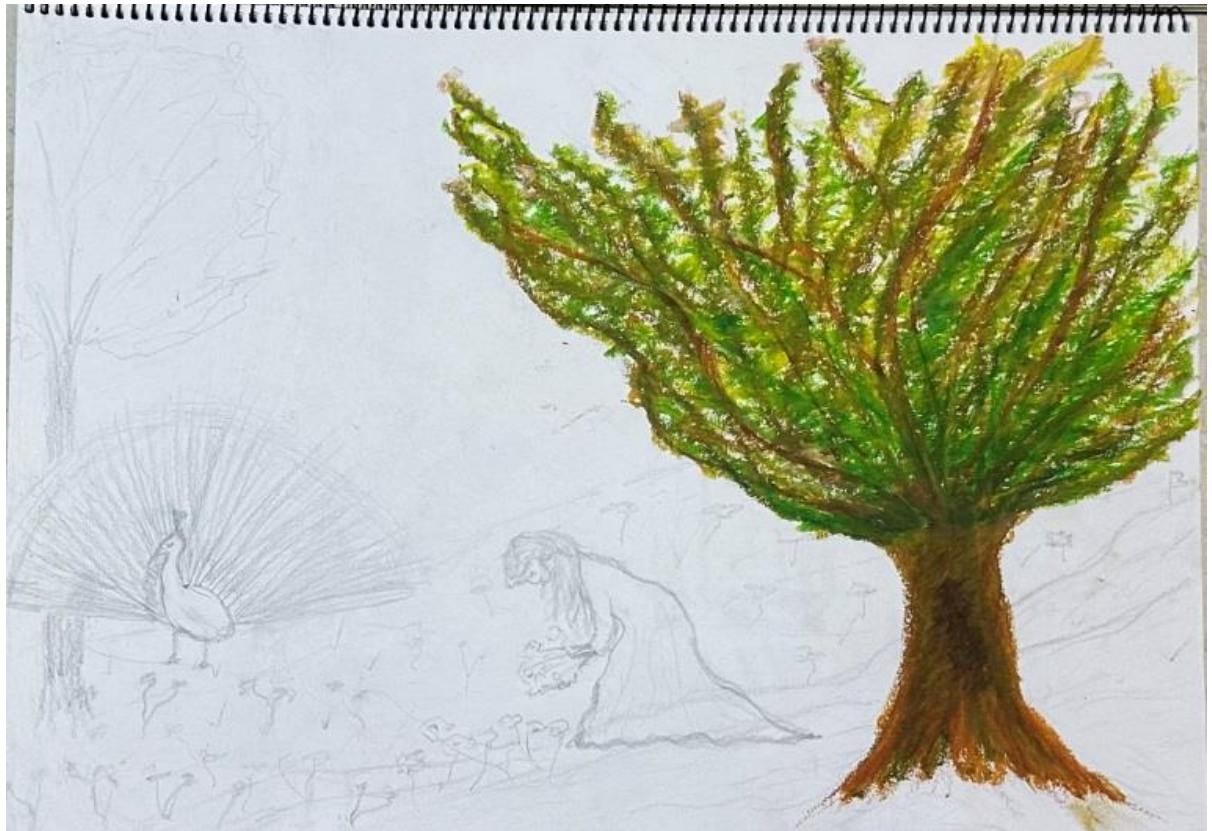
Τίτλος έργου: « Τα Χρώματα της Άνοιξης»

1^ο βήμα: Αρχικά σκέφτηκα να δημιουργήσω ένα έργο τέχνης με θέμα τον Ιμπρεσιονισμό. Στο συγκεκριμένο έργο, έχω σχεδιάσει μια γυναικεία φιγούρα να μαζεύει λουλούδια σε ένα τοπίο με δέντρα και στο πίσω μέρος να στέκεται ένα παγώνι. Με λίγα λόγια σχεδίασα τον χονδρικό σκελετό της σύνθεσης, ώστε να το έχω σαν μια κατευθυντήρια γραμμή για να προχωρήσω στα επόμενα βήματα του έργου μου.

2^ο βήμα: Ως επόμενο βήμα προχώρησα χρωματίζοντας το πρώτο δέντρο χρησιμοποιώντας τα κυρίαρχα χρώματα του κινήματος του ιμπρεσιονισμού, όπως το σκούρο και ανοιχτό πράσινο χρώμα, καφέ, κίτρινο, αλλά και πορτοκαλί. Έκανα χοντρές και γρήγορες πινελιές για να ζωγραφίσω τα φύλλα του δέντρου χωρίς να υπάρχει αυστηρό περίγραμμα.

3^ο βήμα: Στη συνέχεια χρωμάτισα το φόρεμα της γυναικείας φιγούρας με μπλέ και ρόζ αποχρώσεις, που είναι φωτεινές και καθαρές, όπως τυπικά κάνουν οι ιμπρεσιονιστές για να αποδώσουν την αίσθηση του φωτός και της ατμόσφαιρας. Στα μαλλιά της χρησιμοποίησα κίτρινο χρώμα ώστε να προσδίδει ζωντάνια αλλά παράλληλα και αντίθεση. Επίσης, οι πινελιές είναι κοντές και εμφανείς δημιουργώντας την αίσθηση της κίνησης και της ρευστότητας που είναι χαρακτηριστικό του ιμπρεσιονισμού. Με λίγα λόγια, όλες αυτές οι πινελιές χαρίζουν την υφή και την κίνηση στα μαλλιά και του φορέματος της γυναικείας φιγούρας. Η γυναίκα απεικονίζεται σκυμμένη μαζεύοντας λουλούδια, αποτυπώνοντας μια στιγμιαία εικόνα της καθημερινότητας, αλλά και την φυσική ομορφιά της φύσης, όπως συχνά έκαναν και οι καλλιτέχνες του ιμπρεσιονισμού.

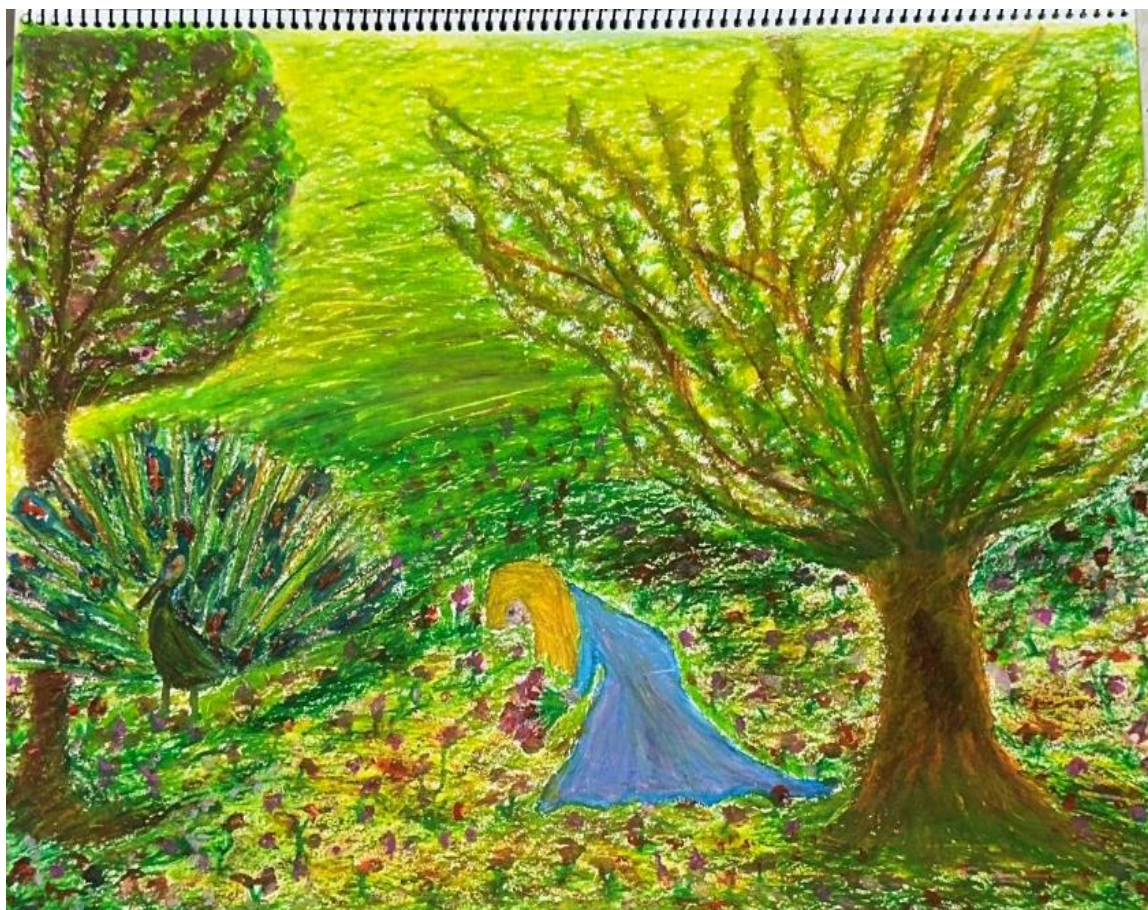

4^ο βήμα: Στο τέταρτο βήμα, χρωμάτισα με ζωηρά χρώματα το παγώνι με μπλε, πράσινους αλλά και κόκκινους χρωματισμούς. Συγκεκριμένα αυτή η παλέτα χρωμάτων προσδίδει ζωντάνια και αντανακλά το φως που πέφτει πάνω στο εικονιζόμενο παγώνι. Τα φτερά του με αυτόν τον τρόπο δημιουργούν την αίσθηση της κίνησης και της υφής. Επίσης, το παγώνι παρουσιάζεται με την ουρά του ανοιχτή, αποδίδοντας μια συγκεκριμένη στιγμή που αιχμαλωτίζει την ομορφιά και το μεγαλείο του πτηνού. Στη συνέχεια το δέντρο στα αριστερά, έγινε με την τεχνική του προηγούμενου δέντρου χρησιμοποιώντας τις ίδιες αποχρώσεις χρωμάτων, αλλά και τεχνικές του πινέλου.

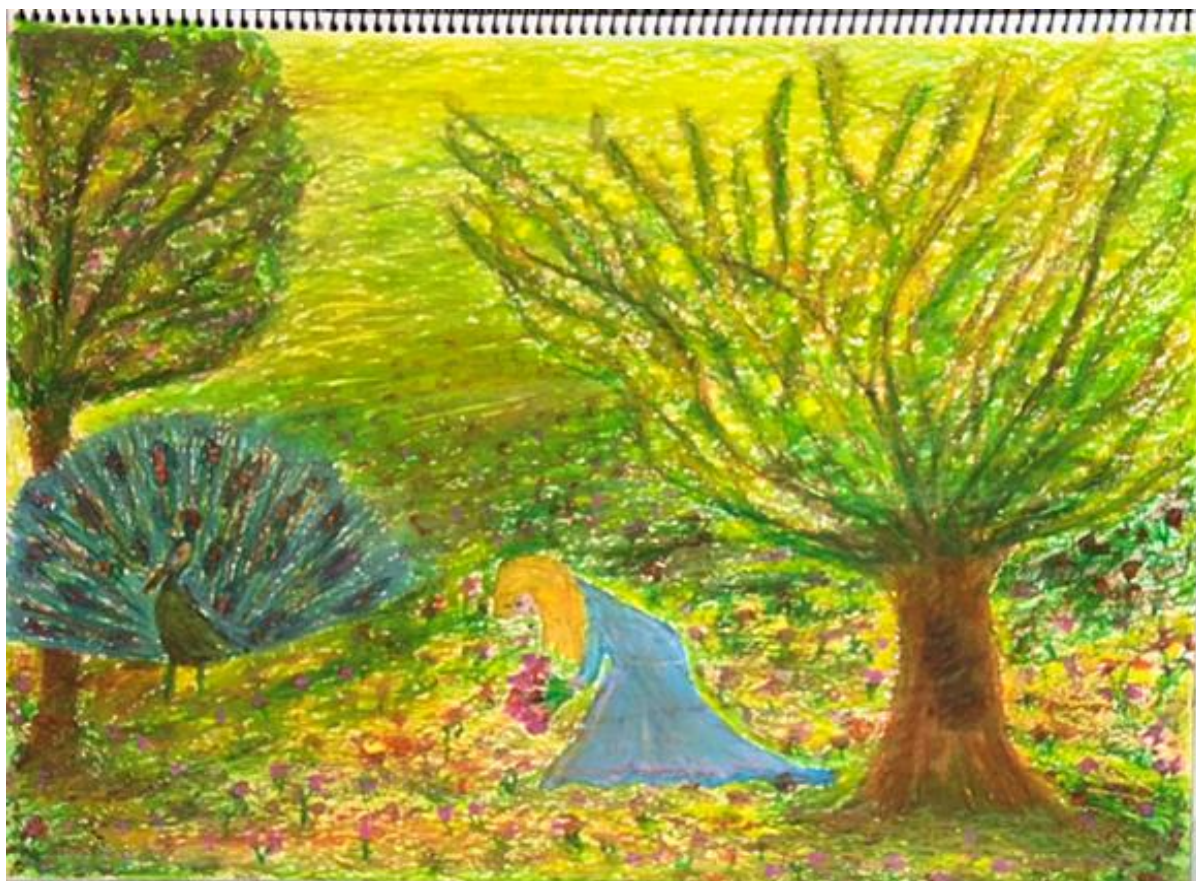

5^ο βήμα: Στο προτελευταίο βήμα αρχίζει να αναδεικνύεται η αίσθηση του βάθους και της σκιάς. Το δέντρο δεξιά του καλλιτεχνικού έργου είναι γεμάτο φύλλωμα, το οποίο καταλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της σύνθεσης, δημιουργώντας ένα ισχυρό οπτικό στοιχείο που τραβάει το βλέμμα. Το δέντρο στα αριστερά είναι επίσης μεγάλο, αλλά η μόνη διαφορά είναι ότι εμφανίζεται πιο μακριά, με αποτέλεσμα την αίσθηση του βάθους. Το φύλλωμα είναι πυκνό, προσδίδοντας σκιά και διαφοροποίηση στο φόντο της σύνθεσης, ενισχύοντας έτσι την προοπτική της σκηνής. Επίσης, το παγώνι τοποθετείται μπροστά από το αριστερό δέντρο, με την ουρά ανοιχτή, γεγονός που δημιουργεί ένα σημείο ενδιαφέροντος στο σχεδόν μεσαίο επίπεδο του καλλιτεχνικού έργου, με αυτό τον τρόπο δημιουργείται η σκίαση, η οποία βοηθά το παγώνι να ενταχθεί αρμονικά στο περιβάλλον και να φαίνεται ζωντανό και τρισδιάστατο, προσθέτοντας βάθος και διάσταση στη σκηνή. Τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό, είναι πως η γυναικεία φιγούρα βρίσκεται σχεδόν στο κέντρο πίσω από το δεξί δέντρο, χαρίζοντας έτσι την αίσθηση της κλίμακας του βάθους. Οι σκιάσεις τονίζονται ώστε να αναδεικνύεται η πτώση του φωτός και η μορφολογία του υφάσματος δημιουργώντας βάθος και αληθοφάνεια.

7^ο βήμα: Στο τελευταίο βήμα, χρησιμοποίησα το άσπρο χρώμα σε όλη την επιφάνεια του έργου, περνώντας το από πάνω, ώστε να αναμειχτούν όλα τα χρώματα μαζί κλειδώνοντας έτσι το καλλιτεχνικό μου έργο.

Η τελική εικόνα της σύνθεσης με τίτλο « Τα Χρώματα της Άνοιξης»

4.1.3 Καλλιτεχνικό έργο του Εξπρεσιονισμού

Υλικά: Λαδοπαστέλ

Τίτλος έργου: «Εσωτερική αρμονία».

1^ο βήμα: : Αρχικά σκέφτηκα να δημιουργήσω ένα έργο τέχνης με θέμα τον εξπρεσιονισμό. Στο συγκεκριμένο καλλιτεχνικό έργο μου, έχω σχεδιάσει ένα βιολί που αν το παρατηρήσει κανείς καλύτερα θα δει πως μπορεί να μοιάζει με γυναικεία φιγούρα με την πλάτη γυρισμένη στον θεατή, έχοντας γερμένο το κεφάλι της προς τα αριστερά. Η σύνθεση αναδεικνύει την ένωση ανθρώπου και μουσικού κόσμου με την σχεδίαση ενός μουσικού οργάνου όπως είναι η βιόλα οργάνου, υποδηλώνοντας την βαθιά σύνδεση της μουσικής με την ανθρώπινη ψυχή.

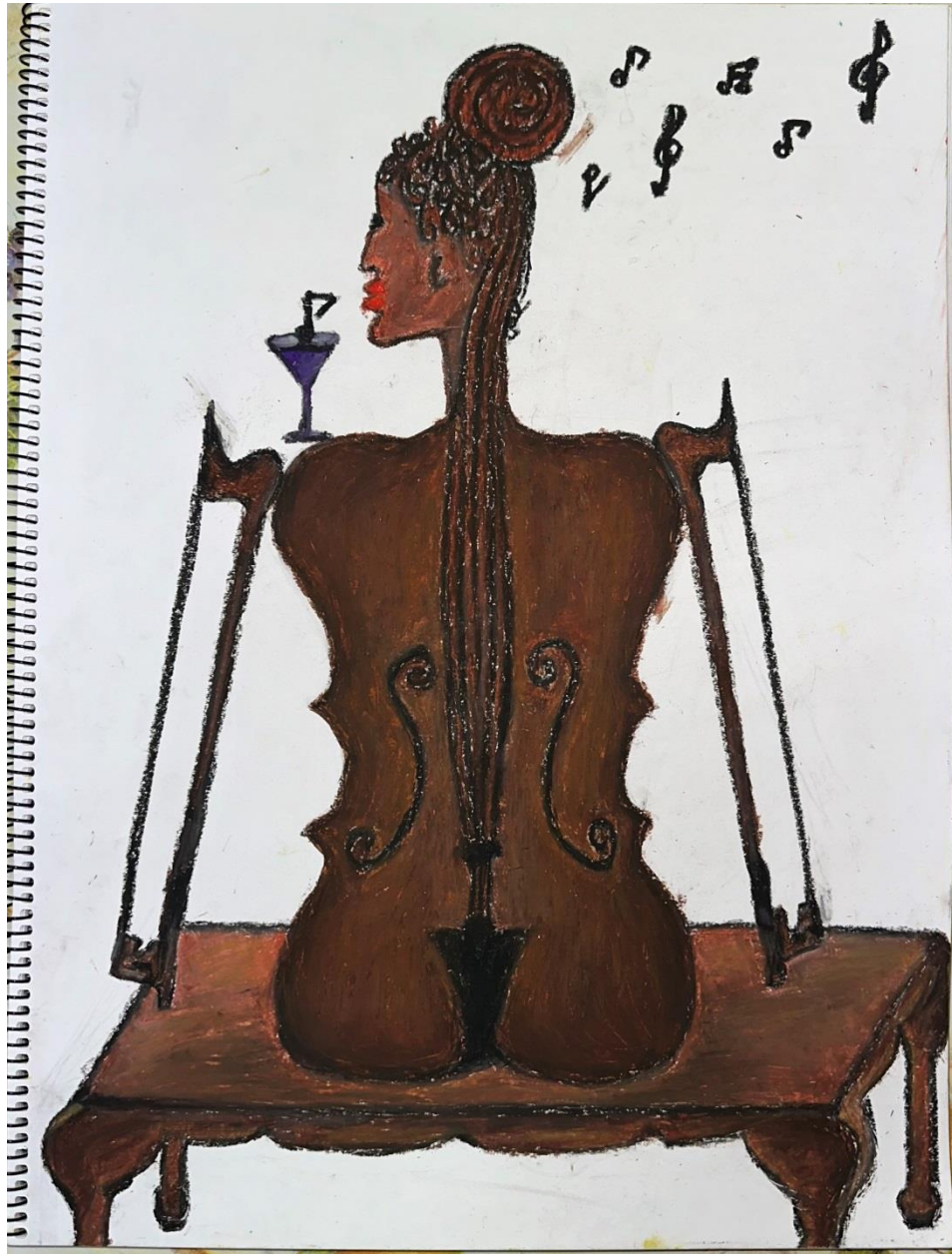
2^ο βήμα : Στην συνέχεια προχώρησα, σχεδιάζοντας τα δοξάρια του βιολιού παριστάνοντας έτσι ταυτόχρονα και τα χέρια της γυναικείας φιγούρας. Έπειτα έκανα ένα τραπεζάκι στο οποίο στέκεται πάνω το βιολί. Στα δεξιά του καλλιτεχνικού μου έργου έβαλα διάφορες νότες, όπως επίσης και στο αυτί της γυναικείας φιγούρας, χαρίζοντας μια μουσική διάθεση. Σημαντική είναι και η λεπτομέρεια του ποτηριού-κοκτέιλ με την νότα να παριστάνει το καλαμάκι, στον αριστερό ώμο της γυναικείας φιγούρας, όπως και τα μαλλιά της σχημάτισα τις χορδές του βιολιού αλλά και την φράντζα της με τις μουσικές νότες. Προσδίδοντας ένα παιγνιώδη τρόπο στο έργο μου.

3^ο βήμα: Στην πορεία, χρωμάτισα το κεντρικό σημείο του καλλιτεχνικού έργου με την χρήση σκούρων χρωμάτων, όπως καφέ, κόκκινο, μαύρο, αλλά και μωβ. Οι γραμμές στα περιγράμματα έγιναν έντονες και καμπυλωτές ενισχύοντας την εκφραστικότητα και την κίνηση του έργου. Επίσης, τα σχήματα είναι παραμορφωμένα, τυπικό στοιχείο του εξπρεσιονισμού που επιδιώκει να εκφράσει

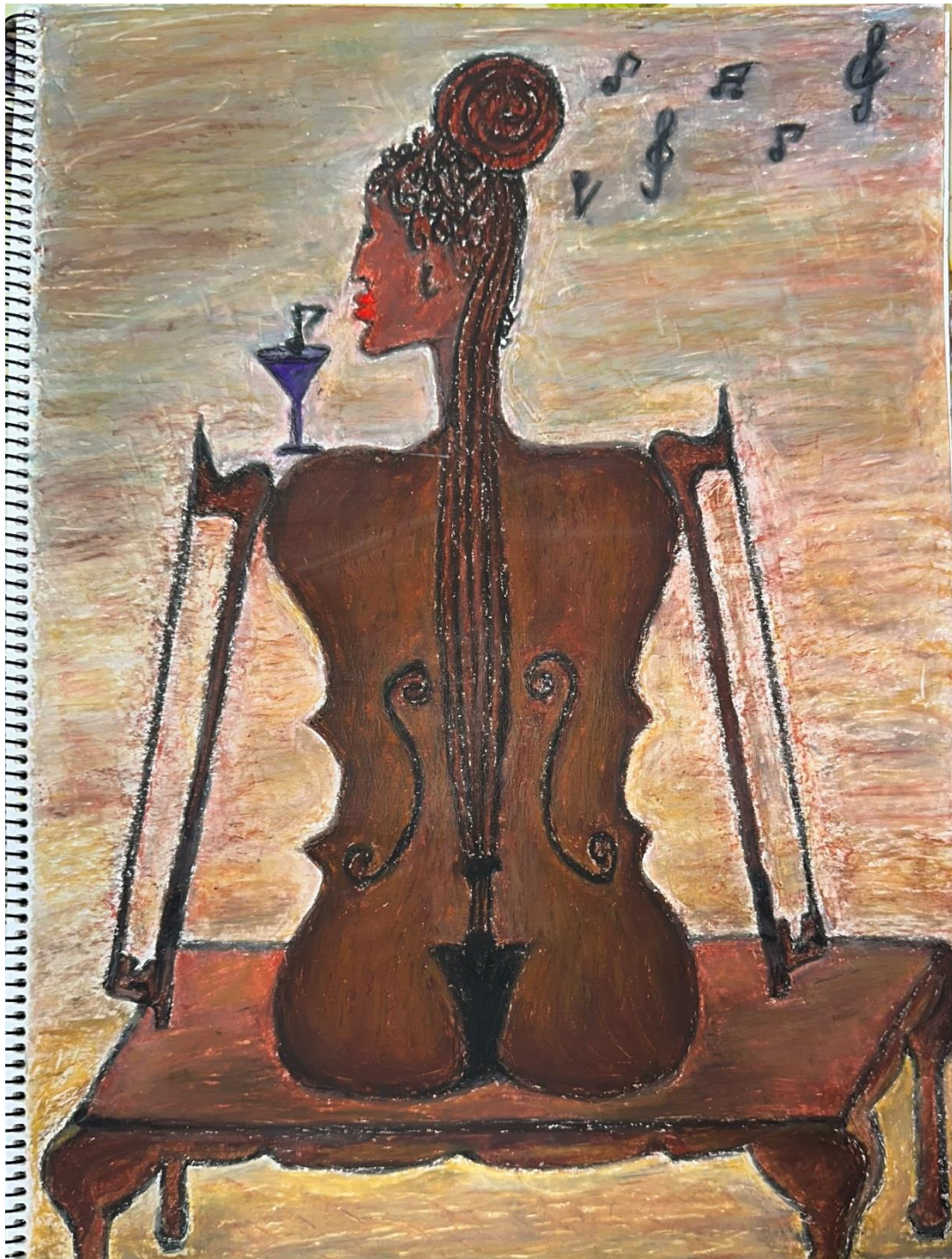

τα εσωτερικά συναισθήματα, παρά την εξωτερική πραγματικότητα. Σημαντική λεπτομέρεια είναι το έντονο κόκκινο χρώμα στα χείλη της γυναικείας φιγούρας, αλλά και το μωβ του ποτηριού δίνοντας δυναμικές πινελιές που τραβούν την προσοχή του θεατή. Τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό είναι οι έντονες μαύρες μουσικές νότες στον αέρα υποδηλώνοντας την εσωτερική ελευθερία και έκφραση μέσω της τέχνης.

4^ο βήμα: Στο προτελευταίο βήμα, έδωσα ιδιαίτερη έμφαση στον φόντο του καλλιτεχνικού έργου. Συγκεκριμένα, χρησιμοποίησα μια ποικιλία από ζεστά αλλά και ψυχρά χρώματα όπως καφέ, γκρι, μπεζ που δημιουργούν μια αίσθηση φωτεινότητας. Η χρήση αυτών των αποχρώσεων προκαλεί συναισθήματα ανησυχίας, έντασης οπού είναι χαρακτηριστικά του εξπρεσιονισμού. Οι πινελιές είναι έντονες, δυναμικές δημιουργώντας ένα φόντο που φαίνεται να πάλλεται και να κινείται. Η σύνθεση του φόντου μπορούμε να την χαρακτηρίσουμε αφηρημένη, αυτό έχει ως αποτέλεσμα την έλλειψη σαφήνειας επιτρέποντας τον θεατή να εστιάσει στην συναισθηματική επίδραση του χρώματος και των γραμμών.

5^ο βήμα: Στο τελευταίο βήμα, έδωσα βάση στις σκιάσεις του καλλιτεχνικού έργου που προσδίδουν βάθος και ενδιαφέρον δραματοποιώντας το έργο. Η τραχιά υφή του φόντου και της επιφάνειας του τραπέζιού ενισχύουν την αίσθηση της υλικότητας και της φυσικότητας. Η τελική πινελιά έγινε με την χρήση του γκρι χρώματος σε όλο το καλλιτεχνικό έργο, ώστε να αναμειχθούν όλες οι αποχρώσεις ομαλά κλειδώνοντας το καλλιτεχνικό έργο μου.

4.1.4 Συμπεράσματα – Επίλογος

Η επικείμενη πτυχιακή εργασία καταδεικνύει ότι η διδασκαλία των καλλιτεχνικών κινήματων του ιμπρεσιονισμού και εξπρεσιονισμού στο νηπιαγωγείο προσφέρει πολλαπλά οφέλη. Ενισχύει την δημιουργικότητα με έναν τρόπο που είναι βιωματικός και διασκεδαστικός, αρκεί ο εκπαιδευτικός να δώσει στα παιδιά τα κατάλληλα ερεθίσματα εργαλεία και μέσα, ενισχύοντας την αισθητική αντίληψη των παιδιών, ενώ παράλληλα προάγει την ομαδικότητα και την συναισθηματική έκφραση. Η ενσωμάτωση αυτών των κινήματων στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα συμβάλει στην διαμόρφωση μιας πλούσιας και εμπλουτισμένης μαθησιακής εμπειρίας που βοηθά στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη των μαθητών. Ο Ιμπρεσιονισμός και ο Εξπρεσιονισμός είναι δύο σημαντικά καλλιτεχνικά κινήματα που παρά τις διαφορές τους, προσφέρουν πλούσια ερεθίσματα για δημιουργικές δραστηριότητες, όπως αυτές που προτείνουμε στο τρίτο κεφάλαιο. Αναμφίβολα, ο διαδραστικός τρόπος εξερεύνησης αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο παρατήρησης και επικοινωνίας με τα παιδιά. Μέσα από διαδραστικές δραστηριότητες τα παιδιά ενθαρρύνονται να συμμετέχουν ενεργά στη μάθηση, αναπτύσσοντας όπως κοινωνικές και γνωστικές όπως δεξιότητες. Αυτή η προσέγγιση προάγει την αίσθηση όπως ανακάλυψης ενισχύοντας παράλληλα τη σχέση παιδαγωγού και παιδιών. Οπότε με την ενσωμάτωση διαδραστικών στοιχείων στην εκπαιδευτική διαδικασία μπορούμε να δημιουργήσουμε ένα περιβάλλον, όπου τα παιδιά θα νιώθουν ασφαλή έχοντας το θάρρος να εξερευνούν τον κόσμο γύρω όπως, να αναπτύξουν μια βαθύτερη εκτίμηση για την τέχνη με τρόπο που θα είναι διασκεδαστικός, παιγνιώδης και ταυτόχρονα εκπαιδευτικός. Κλείνοντας, δεν γίνεται να μην αναφερθούμε και στα εμπόδια που τυχόν υπάρχουν, όσο αφορά την διδασκαλία των εικαστικών. Ενδεικτικά, αναφέρουμε μερικά από αυτά, όπως η έλλειψη εκπαίδευσης των παιδαγωγών πάνω σε θέματα όπως τέχνης. Όπως, ένα άλλο εμπόδιο είναι η υποβάθμιση στο μάθημα όπως εικαστικής τέχνης. Συχνά παρατηρείται ότι το συγκεκριμένο μάθημα αντιμετωπίζεται ως δευτερεύον που γίνεται με σκοπό την χαλάρωση και την εκτόνωση των παιδιών από τα υπόλοιπα μαθήματα. Ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα στη συγκεκριμένη περίπτωση του νηπιαγωγείου οφείλει να αντιμετωπίζει τις εικαστικές τέχνες με την ίδια βαρύτητα, όπως τα υπόλοιπα μαθήματα, μην ξεχνάμε ότι οι εικαστικές τέχνες είναι δυνατόν να υποστηρίξουν νοήματα και περιεχόμενα, στοιχεία μιας γνώσης που δεν είναι δυνατόν να μεταφερθεί μόνο με προφορικό λόγο από όλα τα θεματικά γνωστικά πεδία, που είναι δυνατόν να αναπτύσσονται μέσα στο σχολικό περιβάλλον, όπως για παράδειγμα μαθηματικά, γλώσσα, φυσική, ιστορία, περιβαλλοντική εκπαίδευση, γεωγραφία κλπ.

4.1.5 Βιβλιογραφία

ArtBook . Έκδοση Ημερήσια Α.Ε.Ε. (2006). ΙΜΠΡΕΣΙΟΝΙΣΤΕΣ . Αθήνα: Εθνική Τράπεζα electa

Χανς Γιαφρέ – Έμπερχαρτ Ρότερς. (1984), Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΣΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ. Ασκληπιού 6, Αθήνα: ΝΕΦΕΛΗ.

Ε.Η. GOMBRICH.ΤΟ.(2009). ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ. Αθήνα: ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ.

ΜΑΡΙΟ ΝΤΕ ΜΙΚΕΛΙ.(1992). ΟΙ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΕΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΤΟΥ ΑΙΩΝΑ. Αθήνα: ΟΔΥΣΣΕΑΣ.

ΝΙΚΟΣ ΣΤΑΓΚΟΣ.(2003). ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΗΣ ΜΟΝΤΕΡΝΑΣ ΤΕΧΝΗΣ. Αθήνα: ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ.

Τζούλιο Κάρλο Αργκάν.(2006). Η ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΤΕΧΝΗ. Ηράκλειο: ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

4.1.6 Ηλεκτρονικές πηγές:

Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο, Ο Ιμπρεσιονισμός στην ζωγραφική, αρθρογράφος: Καραγκούνη Παρασκευή 15-12-2019, Ανακτήθηκε από: <https://blogs.sch.gr/pgaragouni/2019/12/15/o-impresionismos-sti-zografiki/>

Art Magazine-online Περιοδικό Τέχνης και Πολιτισμού, αρθρογράφος: Κατερίνα Ρουμπέκα Εξπρεσιονισμός, Ανακτήθηκε από: <https://www.artmag.gr/art-history/art-history/item/1099-expressionism>

Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο, Εξπρεσιονισμός, Αύγουστος 2023, αρθρογράφος: Χαλούλος Παναγιώτης, Ανακτήθηκε από: <https://users.sch.gr/pchaloul/expressionism.htm>

Εργασία στο μαθημα " Εφαρμογές και υπηρεσίες παγκόσμιου ιστού ΠΜΣ Η.Μ.ΠΑ.ΠΕΙ – Καραγεώργος Π./ Τζαλακώστας Ρ. / Χαραλαμπίδης Γ. Περι Ιμπρεσιονισμού 10-2010, Ανακτήθηκε από: <https://impessionism.wordpress.com/>

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ιστοριart – Ο Ελληνικός οδηγός για την Ιστορία της μοντέρνας τέχνης, Ανακτήθηκε από:

<http://arutv.ee.auth.gr/istoriart/artguide/movement-impressionism.htm>

ARTYCLE ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ, Εξπρεσιονισμός, Written by: Γιώτα Χρήστου (2017), κατηγορία: θεωρία- ιστορία, Ανακτήθηκε από: <https://www.artycle.gr/theoria-istoria/133-expresionismos.html>

ΥΠΕΠΘ, Αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών (ΑΠΣ) αναρτημένο στο φύλλο της εφημερίδας της Κυβέρνησης (ΦΕΚ) Β' τεύχος, αριθμός φύλλου 687, Ανακτήθηκε από: <https://www.et.gr/>

ΥΠΕΠΘ, Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών για το νηπιαγωγείο, Αθήνα 2002, ΥΠΕΠΘ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ, Ανακτήθηκε από: <http://www.pi-schools.gr/programs/depps/>